

LATVIJAS UNIVERSITĀTE
IZGLĪTĪBAS ZINĀTŅU UN PSIHOLOĢIJAS FAKULTĀTE
SKOLOTĀJU IZGLĪTĪBAS NODAĻA

**ZINĀTNISKĀ STILA APGUVES IESPĒJAS LATVIEŠU VALODAS STUNDĀS 11.
KLASĒ**

BAKALaura DARBS

Autore: **Darja Aleksejeva**

Studenta apliecības Nr.: **da20026**

Darba vadītāja: **Dr. paed. Ieva Margeviča – Grinberga**

RĪGA 2024

ANOTĀCIJA

Bakalaura darba *Zinātniskā stila apguves iespējas latviešu valodas stundās 11. klasē* mērķis ir izvērtēt izvēlēto metožu un uzdevumu piemērotību kvalitatīvai zinātniskā valodas stila pazīmju un īpatnību apguvei.

Pētāmās problēmas aktualitāti apliecina fakts, ka 71% vidusskolēnu eksāmenā laikā pieļauj vidēji piecas stila kļūdas. Ir nepieciešams pievērst īpašu uzmanību valodas funkcionālo stilu apguvei.

Bakalaura darbā ir četras nodaļas. Pirmajā nodaļā analizēts zinātniskais valodas stils un tā apguves iespējas vidusskolā, otrajā nodaļā apkopota informācija par 11. klases skolēnu vecumposma īpatnībām, trešajā nodaļā veikts izmēģinājumdarbībā iesaistīto skolēnu pedagoģiski psiholoģiskais raksturojums, bet ceturtajā nodaļā raksturota izmēģinājumdarbības norise un rezultāti.

Pētījumā secināts, ka bakalaura darba mērķis ir sasniegts: metodes un uzdevumi ir aprobēti, skolēni uzlabojuši teorētiskās zināšanas par zinātnisko valodas stilu, pulnveidojuši prasmi izstrādāt zinātniskā stila tekstus.

Atslēgvārdi: latviešu valoda, lingvodidaktika, valodas funkcionālie stili, zinātniskais valodas stils.

ABSTRACT

The aim of the bachelor's thesis *The Formal Language's Learning Opportunities in Latvian Lessons in Form 11* is to evaluate the suitability of the chosen methods and tasks for qualitative learning of the features and peculiarities of the scientific language style.

The relevance of the researched problem is confirmed by the fact that 71% of high school students make an average of five style mistakes during the exam. It is necessary to pay special attention to the learning of functional styles.

The bachelor thesis has four chapters. The first chapter analyzes the formal language style and its learning opportunities in high school, the second chapter summarizes information about the age characteristics of 11th grade students, the third chapter describes the pedagogical and psychological characteristics of the students involved in the experiment, and the fourth chapter describes the process and results of the experiment.

The study concluded that the aim of the bachelor's thesis has been achieved: the methods and tasks have been approved, the students have improved their theoretical knowledge of the formal style, and have perfected the skill of developing formal style texts.

Keywords: Latvian language, language didactics, functional language styles, formal language style.

SATURA RĀDĪTĀJS

IEVADS.....	5
1. LATVIEŠU VALODAS FUNKCIONĀLIE STILI	7
1.1. Zinātniskā stila raksturojums	9
1.2. Zinātniskā stila apguve vidusskolā.....	12
2. 11. KLASES SKOLĒNU VECUMPOSMA ĪPATNĪBAS	17
3. IZMĒĢINĀJUMDARBĪBĀ IESAISTĪTO SKOLĒNU PEDAGOĢISKI PSIHOLOĢISKAIS RAKSTUROJUMS	23
4. IZMĒĢINĀJUMDARBĪBAS RAKSTUROJUMS	36
SECINĀJUMI	48
IZMANTOTĀ LITERATŪRA UN AVOTI.....	49
PIELIKUMI	53
1. pielikums. PowerPoint prezentācija “Valodas stilu daudzveidība”	54
2. pielikums “Zinātniskā stila apakšstili”	55
3. pielikums “J. Balduncika raksta fragments”	56
4. pielikums “A. Vulānes raksta fragments”	57
5. pielikums “Gēnu saistība”.....	58
6. pielikums “Jauna lidmašīna padarīs lidošanu zaļāku”.....	59
7. pielikums “Valodas funkcionālo stilu pazīmes”	60
8. pielikums “Skolēnu darbs ar tekstu, tabulas aizpildīšana ar pazīmēm un piemēriem”	61
9. pielikums “Skolēnu darbi par zinātniskā stila apakšstiliem un pazīmēm”	65
10. pielikums “Vērtēšanas kritēriji darbam par zinātniskā stila apakšstiliem un pazīmēm”	66
11. pielikums “Skolēna konspekta fragments ar zinātnes valodas frāzēm”	67
12. pielikums “Prezentācija par atsauču noformēšanu”	68
13. pielikums “Skolēna darbs atsauču noformēšanā”	69
14. pielikums “Skolēnu ziņojumi zinātniskajā stilā”.....	70
15. pielikums “Ziņojuma vērtēšanas kritēriji”	71
16. pielikums “Ziņojuma vērtēšanas tabula”	72

IEVADS

Bakalaura darba temats ir “Zinātniskā stila apguves iespējas latviešu valodas stundās 11. klasē”. *Noteikumos par valsts vispārējās vidējās izglītības standartu un vispārējās vidējās izglītības programmu paraugiem* ir formulēts, ka, beidzot 12. klasi, skolēna sasniedzamie rezultāti valodu mācību jomā ir tādi: “Skolēns plāno, raksta un pilnveido noteiktam saziņas mērķim paredzētos dažādu žanru un stilu tekstus, veidojot tos gan individuāli, gan sadarbībā ar citiem, vērtē zinātnisko tekstu uzbūvi, specifiskos struktūras elementus un valodas līdzekļus, lai veidotu vienkāršas uzbūves un satura zinātniskā vai populārzinātniskā stila tekstus mācību vajadzībām” (*Ministru kabineta noteikumi Nr. 416 2019*). Temata aktualitāti pamato rakstu krājuma “Latviešu valodas apguve: XIII. Starptautiskais baltistu kongress: rakstu krājums” pētījums “Latviešu mācībvalodas un mazākumtautību izglītības iestāžu vidusskolēnu latviešu valodas kompetence”, kurā Zenta Anspoka sniedz informāciju, ka 71% vidusskolēnu eksāmena laikā pieļauj vidēji 5 stila kļūdas. Mazākā absolventu daļa, kas ir 29%, lieto korektus valodas līdzekļus (*Anspoka 2021, 128*). Tas apliecina nepieciešamību pievērst īpašu uzmanību valodas funkcionālo stilu apguvei.

2020. gada Latvijas vidusskolas absolventu aptaujas dati liecina, ka 68% vidusskolēnu pēc vidusskolas absolvēšanas izvēlas studēt augstskolā (*Neatkarīgā Rīta Avīze 2020*). Studijas augstskolā nav iedomājamas bez zinātnisko tekstu lasīšanas un zinātnisko darbu rakstīšanas, kas nozīmē, ka zinātnisko tekstu veidošanas prasme ir nepieciešama katram topošajam studentam, lai veiksmīgi turpinātu mācības. Vēl viens iemesls, kas nosaka bakalaura darba temata aktualitāti, ir tas, ka Skola2030 mācību saturs paredz projekta darba izstrādi. Projekta darbam ir trīs veidi: pētniecības, jaunrades vai sabiedriskais darbs. Lai veiksmīgi izstrādātu projekta darbu, skolēnam ir nepieciešamas zināšanas par zinātnisko valodas stilu un prasmes, lai veidotu tekstu zinātniskajā stilā (*Vadlīnijas projekta darba vidējās izglītības pakāpē novērtēšanai 2020*).

Apgūstot teorētiskās zināšanas par zinātniskā valodas stila pazīmēm un īpatnībām un attīstot zinātnisko tekstu veidošanas prasmi latviešu valodas un literatūras stundās, vidusskolas skolēns gatavojas augstākās izglītības saņemšanai un sniedz nozīmīgu ieguldījumu savā nākotnē.

Bakalaura darba jautājums: kā organizēt mācību procesu, izvēloties un izmantojot metodes un uzdevumus, lai sasniegtu labus mācību rezultātus?

Bakalaura darba mērķis ir izvērtēt izvēlēto metožu un uzdevumu piemērotību kvalitatīvai zinātniskā valodas stila pazīmju un īpatnību apguvei.

Bakalaura darba uzdevumi:

1. studēt zinātnisko un metodisko literatūru par vecumposma īpatnībām, zinātnisko valodas stilu un zinātniskā stila apguvi;
2. noskaidrot 11. klases zināšanu līmeni, kolektīva uzvedību, savstarpējo attiecību kultūru;
3. veidot mācību materiālu, plānot un vadīt stundas par zinātnisko valodas stilu;
4. izvērtēt mācību rezultātus, izstrādāt secinājumus.

Pētījuma metodes:

1. teorētiskās literatūras analīze,
2. aptauja,
3. pedagoģiskais izmēģinājums,
4. skolotājas un skolēnu sadarbības rezultātu apkopojums un vērtējums.

Pētījuma bāze: Olaines X. vidusskolas 11. klase, kurā mācās 22 skolēni.

Izmēģinājumdarbības laiks: 2024. gada 20. marts – 2024. gada 10. aprīlis.

Bakalaura darba teorētisko bāzi veido Regīnas Kvašītes, Rudītes Haheles, Diānas Laivenieces, Sandras Sebres, Anikas Miltuzes, Zentas Anspokas, Jāņa Rozenberga, Ilzes Lokmanes, Annas Vulānes, Arvila Šalmes, Mihaila Čehlova u.c. autoru raksti, pētījumi, atziņas.

Bakalaura darba struktūru veido ievads, četras nodaļas, secinājumi, izmantotās literatūras un avotu saraksts un pielikumi, kuros iekļauti prezentāciju fragmenti, izdales materiāli, darba lapas, skolēnu darbu paraugi, vērtēšanas kritēriji. Pirmajā nodaļā analizēts zinātniskais valodas stils un tā apguves iespējas vidusskolā, otrajā nodaļā apkopota informācija par 11. klases skolēnu vecumposma īpatnībām, trešajā nodaļā veikts izmēģinājumdarbībā iesaistīto skolēnu pedagoģiski psiholoģiskais raksturojums, bet ceturtajā nodaļā raksturota izmēģinājumdarbības norise un rezultāti.

1. LATVIEŠU VALODAS FUNKCIONĀLIE STILI

Valoda ir sazināšanās un domāšanas līdzeklis. Cilvēka valodas līmenis, vārdu izvēle un runas uzvedība raksturo cilvēku un ļauj secināt par viņa intelektu, kultūras līmeni, redzesloku, apkārtni, nostāju, attieksmi pret pasauli, ienākumu līmeni, izglītību, temperamentu un citām personības šķautnēm, kuras veido individu, tāpēc katra izglītota cilvēka atbildība ir nemitīgi pilnveidot un izkopt savu valodu. Izglītots cilvēks izvēlas atbilstošu situācijai leksiku, pareizi veido sintaktiskās konstrukcijas, skaidri pauž savu viedokli un izjūtas, tādējādi sniedzot par sevi informāciju. Valoda ir spogulis, kurš rāda cilvēka īsto seju (*Anspoka 2021*). Arī citi autori, piemēram, Jānis Rozenbergs, akcentē, ka cilvēka valoda ir attieksme pret valodas kultūru, tāpēc ka latviešu valodas bagātības dēļ katram cilvēkam ir iespēja izvēlēties attiecīgus komunikācijas veidus un resursus jebkuram dzīves notikumam. Cilvēks, kurš ciena savu valsti, savu valodu un sevi, apzinās valodas izkopšanas nepieciešamību. Latviešu valodas daudzveidību un bagātību apliecina fakts, ka K. Mīlenbaha un J. Endzelīna "Latviešu valodas vārdnīcā" ir vairāk nekā 120 000 vārdu. Rozenbergs uzskata, ka par cilvēku var spriest pēc viņa valodas (*Rozenbergs 1995*). Lai lietotu valodu atbilstoši situācijas kontekstam, ir nepieciešamas plašas zināšanas, bagāts vārdu krājums, korektu teikumu konstrukciju veidošanas prasmes un augsts kultūras līmenis, tāpēc ka valodas kompetence ir zināšanu un prasmju kopums (*Lokmane 2013*). Valodas kompetenci var attīstīt skolā, cītīgi strādājot stundās, pildot uzdotus uzdevumus, uzdodot jautājumus, kā arī ārpus mācībām, brīvajā laikā, piemēram, lasot grāmatas, apmeklējot teātri, pasākumus, muzejus. Viens no korektas valodas lietošanas aspektiem ir funkcionālā stila izvēle un ievērošana. Nekorekta stila izvēle ir šķērslis veiksmīgai informācijas nodošanai. Darba autore secina, ka katra izglītota cilvēka pienākums ir pilnveidot valodas zināšanas, lietot valodas līdzekļus korekti, cienīt valodu, apzināti izkopjot to. Mūsdienās ir svarīgi pārzināt stilu īpatnības un atšķirības, kas ir pamatojams ar tehnoloģiju izmantošanu: jauniešu ikdienas leksikā ir ienākuši vārdi no citām valodām, piemēram, no angļu valodas. Jauniešu komunicē, nelietderīgi izmantojot slengismus, anglicismus un kalkus, kaut gan, kā iepriekš minēts, latviešu valodā ir daudz valodas vienību un līdzekļu, kuri sniedz iespēju izteikties.

Attīstoties cilvēcei un cilvēku valodai, ir attīstījušies veidi, kā nodot domu adresātam atkarībā no mērķa, situācijas un konteksta. Valodas funkcionālais stils ir "vēsturiski izveidojies valodas paveids, ko raksturo noteikta funkcionēšanas sfēra un ar to saistīta specifisku valodas līdzekļu atlase. Valodas funkcionālo stilu raksturo gan specifisku valodas līdzekļu lietojums, gan arī stilistiski ekspresīvu un vispārlietojamu valodas līdzekļu lietojumu biežums" (*Lingvodidaktikas terminu skaidrojošā vārdnīca 2011, 33*). Citi autori, piemēram,

Fadija Abu Šeiha un Diāna Inkpena sniedz līdzīgu informāciju, uzsverot, ka vārdu izvēle, sintaktiskās konstrukcijas un galvenokārt specifiskā leksika veido noteiktu valodas stilu (*Šeiha & Ikpena 2012, 2*).

Tas nozīmē, ka katrai valodas situācijai ir piemērots savs funkcionālais stils ar noteiktiem valodas izteiksmes līdzekļiem, lietošanas normām, verbāliem un neverbāliem līdzekļiem, piemēram, sarunvalodas stila leksika nav piemērota zinātniskā stila situācijai. Lai pareizi izvēlētos valodas līdzekļus, ir nepieciešamas zināšanas par katra valodas stila iezīmēm. Pētot Regīnas Kvašītes nodaļas “Latviešu valodas stili” grāmatā “Latviešu valoda” informāciju, var secināt, ka mūsdienu latviešu valodā ir klasificēti pieci valodas stili: zinātniskais, lietišķais, publicistikas, sarunvalodas un daiļliteratūras stils, tomēr ir svarīgi piebilst, ka valodas stilam var būt apakšstili, kā arī daudzi valodnieki sniedz informāciju arī par specifiskiem stilu paveidiem. Piemēram, Jānis Rozenbergs izšķir sarunvalodas literāro, laikrakstu politisko, vienkāršrunas familiāro, epistolāro valodas stilu (*Rozenbergs 1995, 81*). Tas nozīmē, ka stilus var klasificēt pēc dažādām pazīmēm, piemēram, pēc funkcijām vai attieksmes pret literārās valodas normām. Stilu klasifikāciju ietekmē saziņas mērķis. Arī citi autori, piemēram, Regīna Kvašīte akcentē, ka stilu nosaukumi dažādos avotos atšķiras: dažreiz zinātniskais stils tiek saukts par zinātniskās literatūras valodas stilu, lietišķais stils par darījumu stilu, darījumrakstu stilu, daiļliteratūras stils par dzejisko vai poētisko stilu. Katram valodas stilam ir funkcija: zinātniskajam – informatīvā, lietišķajam – regulēšanas, publicistikas – ietekmējošā, daiļliteratūras – estētiskā (*Kvašīte 2013*). Parasti stili tiek klasificēti pēc lingvistiskajām vai ekstralingvistiskajām pazīmēm (*Lokmane 2009, 8*).

Visi latviešu valodas funkcionālie stili ir literārās valodas paveidi. Literārā valoda ir “visas tautas kopējais pilnīgākais valodas paveids, kam ir arī sava rakstu forma un ko apzināti veido un kopj valodas meistari”, kas iekļauj fonētikas, ortoepijas, leksikas, gramatikas un frazeoloģijas likumus (*Rozenbergs 1995, 68*). Fonētika ir valodniecības nozare, kas valodas skaņas, intonācijas. Ortoepija pēta pareizrūnas normas. Leksikoloģija pēta leksiku. Gramatika pēta vārdu, teikumu uzbūvi. Frazeoloģija pēta frazeoloģismus. Katram valodas stilam ir raksturīga sava lietošanas sfēra, funkcija un tipiskais saturs. Mūsdienās visiem valodas stiliem ir raksturīgas arī citu stilu pazīmes, tāpēc katrs stils ir sadalāms apakšstilos (*Kvašīte 2013*). Jānis Rozenbergs uzsver, ka valodas dalīšana stilos bija raksturīga vēl antīkajā pasaulē, bet tā nebija klasificēta, strukturēta un vienota. Tas nozīmē, ka cilvēki kopš seniem laikiem apzinājās valodas situāciju daudzveidību un meklēja piemērotākus veidus, kā nodot savu domu adresātam. Cilvēkiem bija svarīgi zināt, kā formulēt domas atbilstoši situācijas apstākļiem, lai adresāts saņemtu precīzu informāciju. Vēl viens faktors, kāpēc bija

nepieciešama valodas stilu klasifikācija, ir sociālā stratifikācija. Katram indivīdam ir sava loma un pienākumi sabiedrībā, kurā viņš dzīvo. Katrā sabiedrībā ir pieņemtas noteiktas normas, piemēram, lai izrādītu cieņu ģimenes locekļiem un nepazīstamam cilvēkam, būs vajadzīgi dažādi valodas stili. Eksistē arī citi daudz faktori, kas ietekmē stila izvēli, piemēram, saziņas līdzeklis, interaktivitāte, tēma, vieta un laiks, adresāts un adresants (*Lokmane 2009, 9*).

Var secināt, ka valodas funkcionālais stils ir līdzeklis, kurš raksturo gan stila lietotāja valodas zināšanas un prasmes, gan attieksmi pret valodu kopumā. Cilvēks, kurš apzinās runas kultūras nozīmi un ietekmi, ir ieinteresēts savas valodas kopšanā, tādējādi izrādot cieņu pret apkārtējo pasauli. Korekts valodas stilu lietojums ir nepieciešams, lai būtu iespējams pēc iespējas precīzāk nodot domu adresātam, kā arī izvairīties no pārpratumiem saziņas procesā. Atbildīgs valodas lietotājs prot izvēlēties valodas stilu atbilstoši saziņas situācijai, zinot zinātniskā, lietišķā, publicistikas, sarunvalodas un daiļliteratūras stila īpatnības, lietojot korektus valodas līdzekļus, ievērojot mutiskās vai rakstiskās runas normas. Katram stilam ir raksturīga specifiska lietošanas joma vai saziņas situācija. Salīdzinot stilu funkcijas, var pieņemt, ka skolēnu ikdienas dzīvē reti lietojams stils ir zinātniskais. Tas ir pamatojams ar to, ka, komunicējot ikdienā, skolēni visbiežāk lieto sarunvalodas stilu, kas nozīmē, ka tieši zinātniskā stila apguvei jāpievērš īpaša uzmanība.

1.1. Zinātniskā stila raksturojums

Latviešu zinātniskais stils ir attīstījies uz vācu zinātniskā stila pamata. 1774. gadā Gothards Frīdrihs Stenders ir uzrakstījis rakstu populārzinātniskajā izdevumā, kurš ietekmēja zinātniskā stila tradīcijas (*Kvašīte 2013*). Veicot darbu, Stenders ir “nodrošinājis savu iespaidīgo vietu mūsu literatūras, valodas pētīšanas un paidagoģijas vēsturē” (*Johansons 1953, 47*). Var secināt, ka Stenders ir ieguldījis daudz spēka latviešu valodniecības attīstībā. Pēc *literatura.lv* mājaslapas raksta par Stenderu informācijas var secināt, ka, pateicoties apgaismotājam, valodniekam un domātājam, latvieši ir ieguvuši pirmo enciklopēdiju un pirmo ilustrēto ābeci. Stenderam bija plašs interešu loks: jaunākie virzieni literatūrā, zinātnes attīstība un alķīmija. Stendera ieguldījumu valodniecībā apliecina arī fakts, ka viņa grāmata “Jaukas pasakas in stāstī”, kura tika publicēta 1766. gadā, bija pirmā daiļliteratūras grāmata latviešu valodā ar fabulām, sadzīves stāstiem, dzeju un pasakām. “Svēti stāstī”, kas tika publicēti 1756. gadā, tiek uzskatīti par pirmo ticības mācības grāmatu latviešu valodā (*Gothards Frīdrihs Stenders, n.d.*).

Zinātniskais stils atspoguļo objektīvo realitāti jēdzienos, tāpēc atsevišķos gadījumos zinātniskā stila teksti ir saprotami tikai konkrētas nozares pārstāvjiem. Lai uzrakstītu zinātniskā stila tekstu, ir nepieciešams pārdomāt, kāda informācija tiks nodota, kā arī ievērot stingras rakstības normas. Zinātniskajā stilā nav pieļaujama liekvārdība. Stilu var raksturot ar tādiem atslēgas vārdiem kā precizitāte, skaidrība, fakti (*Rozenbergs* 1995). Zinātniskajā stilā tiek izmantoti svešvārdi un latīnismi, tam ir raksturīgs vārdu lietojums vienā nozīmē. Zinātniskajam stilam nav raksturīgas ātri mainīgas normas. Zinātniskais stils ir paaugstināts, speciālais stils (*Lokmane* 2009, 6 - 12). Visbiežāk vārdi, kas tiek lietoti zinātniskajā stilā, ir garāki nekā vārdi, kas tiek lietoti sarunvalodas, publicistikas un daiļliteratūras valodas stilā (*Šeiha & Ikpena* 2012, 2).

Zinātnisko stilu lieto zinātniskā saziņā, tam ir izzinošā un informējošā funkcija. Zinātniskā stila tipiskais saturs ir sistematizēta cilvēces pieredze. Zinātniskajam stilam ir trīs apakšstili: teorētiskais jeb akadēmiskais, populārzinātniskais un mācību apakšstils. Teorētisko apakšstilu izmanto, rakstot monogrāfijas, disertācijas, anotācijas. Populārzinātnisko izmanto, lai uzrakstītu rakstu vai recenziju. Mācību apakšstils ir sastopams mācību grāmatu tekstos, darba burtnīcu uzdevumos vai uzdevumu krājumos (*Kvašīte* 2013). Zinātniskā stila lietošana nav piemērota saziņas situācijām, kad komunicē cilvēki, kuriem ir emocionāli tuvas attiecības, tāpēc ka tam nav raksturīga emocionalitāte (*Šeiha & Ikpena* 2012, 2). Zinātniskā stila mērķis ir korekti nodot informāciju, tāpēc tā netiek interpretēta vai vērtēta. Lietojot zinātnisko stilu, nav pieļaujams paust personīgo viedokli vai emocijas vai vērtēt faktus (*Rīvsā* 2005, 10).

Populārzinātniskā apakšstila teksti ir sastopami grāmatās, presē, interneta rakstos. Akadēmiskā apakšstila teksti ir sastopami zinātnē un pētniecībā. Arvils Šalme precizē, ka “mācību zinātniskā un populārzinātniskā stila mērķis ir sniegt objektīvu zinātnisku informāciju saprotamā, viegli uztveramā valodā, vienkāršojot akadēmiskajam valodas stilam raksturīgu izteiksmes veidu un teksta saturu” (*Šalme* 2021). Var secināt, ka visstingrākās normas ir raksturīgas akadēmiskajam apakšstilam.

Stilam ir divas realizēšanas iespējas: rakstiskā vai mutiskā. Rakstiskajam un mutiskajam zinātniskajam stilam ir raksturīgas atšķirības, piemēram, mutiskais var būt nedaudz ekspresīvs, informācija var būt formulēta īsākiem teikumiem, tāpēc ka publiskas runas gadījumā tā mērķis ir pievērst un noturēt klausītāja uzmanību (*Veisbergs* 2006). Tas ir saistīts ar to, ka, klausoties liela apjoma informāciju, cilvēkiem ir grūti noturēt uzmanību, ja netiek mainītas intonācijas, tiek lietoti tikai gari teikumi, nav iespējas iesaistīties saziņas procesā. Tas pamato faktu, ka mūsdienās neviens valodas stils neeksistē tīrā veidā, tāpēc var

secināt, ka teksta izteiksmes līdzekļu specifika ir atkarīga no runas situācijas, bet, lai tiktu ievērotas valodas normas, izvēlei jābūt pamatotai.

Zinātniskais valodas stils parasti tiek lietots monologa formā. Bieži tiek lietoti internācionalismi (Rozenbergs 1995). Tam ir raksturīga izmantotās literatūras, norāžu, tabulu, atslēgvārdu, citātu, jēdzienu un terminu lietošana ar mērķi pamatot vai skaidrot sniegtu informāciju. Tas apstiprina iepriekš minēto informāciju, ka zinātniskajā stilā nav pieļaujams izteikt personīgu viedokli, zinātniskajā stilā visa sniegta informācija ir pamatota un pārbaudīta. Bieži tiek lietoti lietvārdi ar izskaņām *-šana, -ums*, ciešamās kārtas divdabju formas, piemēram, *redzams*, kā arī īstenības izteiksme, darbības vārdu saliktie laiki. Stila leksika ir neitrāla, dominē salikti pakārtoti un jaukti salikti saikļa teikumi. Stila īpatnības var būt saistītas ar adresāta priekšzināšanām, piemēram, latviešu valodas mācību grāmatas saturs 5. klasei tiks sastādīts, analizējot sākumskolas posmā apgūto mācību vielu (Kvašīte 2013). Zinātniskā stila darbos bieži tiek lietota 3. personas forma, netiek lietoti personu vietniekvārdi *es, tu, mēs, jūs*, terminu saīsinājumi vai slengismi. Pamatojot faktu, tiek lietotas atsauces, citāti (Šeiha & Ikpena 2012, 7). Rozenberga darbos tiek piedāvāts tāds neitrālās leksikas piemērs: lai mainītu leksiku uz neitrālu, vārds *problēmatisks* tiek aizstāts ar vārdiem *sarežģīts, grūts*, vārds *atzīmēt* tiek aizstāts ar vārdiem *norādīt, minēt, akcentēt, sacīt, teikt*. Ir svarīgi akcentēt, ka zinātniskā stila leksikas normas pieļauj atbilstošu vārdu pārnese lietošanu, piemēram, *vēsas attiecības, auglīgas pārrunas, rūgta mācība, piedauzības akmens* (Rozenbergs 1995).

Zinātniskā stila stāstījuma teikuma piemērs: “Tulkošana arvien vairāk piesaista sociolingvistu uzmanību, jo ne vien valodnieki, bet arī citu disciplīnu pārstāvjo arvien biežāk uzlūko tulkošanu kā komunikatīvu aktu specifiskā situācijas kontekstā” (Sīlis 2006). Teikumam ir raksturīgas vairākas iepriekš minētas zinātniskā stila pazīmes: tiek lietoti lietvārdi ar izskaņu *-šana (tulkošana)*, teikums ir salikts, tiek lietoti internācionalismi (situācija, disciplīna), termini (komunikatīvais akts).

Pieci visbiežāk lietotie vārdi zinātniskā stila tekstos ir *un, ar, būt, tas, no*. Desmit visbiežāk lietotie lietvārdi ir *darbs, laiks, ūdens, detaļa, mašīna, gadījums, temperatūra, spriegums, strāva, veids*, savukārt darbības vārdi – *būt, varēt, lietot, tikt, iemantot, iegūt, dot, noteikt, izdarīt, atrasties* (Rozenbergs 1995).

Var secināt, ka zinātniskais stils palīdz precīzi nodot faktoloģisku informāciju, tāpēc nav pieļaujams paust personīgo viedokli, izteikt personīgās domas vai vērtēt faktus, balstoties uz indivīda uzskatiem un pieredzi. Ar zinātniskā stila valoda situācijām saskaras dažādu

vecumposmu cilvēki, piemēram, sākumskolas skolēni lasa mācību grāmatas, vidusskolas skolēni raksta zinātniski pētniecisko darbu, augstskolas studenti pēta zinātnieku rakstus, kas nozīmē, ka katram cilvēkam ir nepieciešams veiksmīgi apgūt zinātniskā stila lietošanas normas. Zinātniskā stila apguve notiek pakāpeniski, tāpēc ka stils nav lietojams ikdienas saziņā, tam ir raksturīgi garāki vārdi, internacionālismi un termini, kuru patstāvīgai izmantošanai nepieciešams augsts valodas līmenis, plašas zināšanas un attīstīts redzesloks, kas nozīmē, ka stila apguvei vislabāk atbilst vidusskolas vecums.

1.2. Zinātniskā stila apguve vidusskolā

Pēc rakstu krājuma “Latviešu valodas apguve” informācijas var secināt, ka valodas stila izvēle un ievērošana ir nopietna problēma vidusskolēnu vidū. To pamato dati, pēc kuriem var secināt, ka tikai 29% 12. klašu skolēnu latviešu valodas un literatūras eksāmena laikā izvēlas korektus valodas līdzekļus, kuri atbilst teksta stilam, savukārt 71% vidusskolēniem ir vidēji piecas stila kļūdas tekstā. Viena no izplatītām kļūdām ir sarunvalodas vārdu izvēle, kas nozīmē, ka skolēni nezina vai nesaprot atšķirību starp vārdiem, kuri ir lietojami rakstu runā valsts eksāmena laikā un vārdiem, kuri nav lietojami. Daži pieļauto kļūdu piemēri pēc Zentas Anspokas “Latviešu mācībvalodas un mazākumtautību izglītības iestāžu vidusskolēnu latviešu valodas kompetence” pētījuma informācijas: “*Nevajag barot ļaunumu; saiet sviestā; izslēgt no prāta; trīs dienas atpakaļ; maskēt ar metaforām; zemteksts jeb pateikt kaut ko, nepateikt neko; katram autoram ir sava odziņa; ērtas ekstrās; filtrēt draugus, dzīvo no dažādiem aspektiem*”. Tiek pausts viedoklis, ka daudzas stila kļūdas ir vārdu savienojumi, ar kuriem jaunieši sastopas, lietojot sociālos tīklus. Jaunieši nesaprot, ka daudzas frāzes ir pieļaujamas sarunvalodā, bet nav pieļaujamas eksāmena darbā, kā arī neapzinās, ka citas valodas, piemēram, angļu valoda, ietekmē vārdu krājumu, vārdu izvēli un teikumu veidošanas procesu. Autore uzsver, ka arī žurnālistu kļūdas ietekmē sabiedrības valodas līmeni, tāpēc skolotājam ir vērts kļūt par valodas paraugu, motivējot skolēnus pilnveidot savu valodu (Anspoka 2021, 128). Bakalaura darba autore uzskata, ka stila kļūdu pieļaušana ir nozīmīga problēma, kurai ir nepieciešams veltīt īpašu uzmanību. Vidusskolas absolventi ir nākamā paaudze, tāpēc, izglītojot jauniešus, ir iespējams sniegt nozīmīgu ieguldījumu valsts nākotnē, pozitīvi ietekmējot jauniešu kultūras līmeni, palīdzot apzināties vērtības. Lai skolotājs varētu palīdzēt skolēniem apgūt zinātniskā stila jautājumus, ir nepieciešams orientēties mācību programmā un prast pamatot, kāpēc, kādā veidā un ar kādu mērķi tiek mācīta attiecīga tēma.

Izpētot Arvila Šalmes informāciju grāmatā “Lingvodidaktika: latviešu valodas mācības pusaudžiem un jauniešiem”, var secināt, ka skolēnus ir nepieciešams savlaicīgi sagatavot dzīvei, tāpēc ir svarīgi skaidrot, ka katram cilvēkam jāmacās ne tikai saprast

izlasīto, bet arī novērtēt un radīt savu tekstu. Pamatskolas posmā skolēni mācās saprast, vērtēt un veidot tekstu, bet iegūst tikai vispārējas zināšanas par valodas stilu lietojumu dažādos tekstos, tāpēc vidusskolas latviešu valodas optimālā līmeņa programmā stilistikas apguve ir viena no piecām tēmām. Skolēni strādā ar zinātniskajiem tekstiem kopš sākumskolas posma, piemēram, lasa tekstus mācību grāmatā vai pilda uzdevumus *uzdevumi.lv*. Skolēni analizē tekstus un izprot, kāda ir autora motivācija, kādi valodas līdzekļi tiek izmantoti, kas ir teksta adresāts. Stilistikas apguves uzdevumi ir “mērķtiecīgi veidot savu rakstīšanas stilu, patstāvīgi organizējot un plānojot tekstu radīšanas procesu un zināt un atbilstoši izmantot stilistiskos un emocionāli ekspresīvos valodas līdzekļus populārzinātnisko tekstu veidošanā”. Skolēnam ir jāizprot, ka katram tekstam ir raksturīgas noteikta stila pazīmes, kā arī tas, ka tekstu veidošana ir radoša darbība, kura palīdz izzināt valodas daudzveidību. Izglītības standartā ir formulētas tādas prasības: veidot atsevišķu žanru zinātniskā stila tekstus, analizēt tekstus un noteikt kopīgās un atšķirīgās pazīmes, pilnveidot savu rakstīšanas stilu, attīstot prasmes. Skolotājam ir ieteicams saistīt stilistikas tēmu ar sadaļām “*Valoda un sabiedrība*”, “*Mediji, valoda un ietekme*” un “*Valodas struktūra*, tādējādi rosinot ievērot normas saziņā, apzināties lietoto vārdu nozīmi. Ir ieteicams izmantot digitālo datubāzi “Zinātnes valoda”, terminoloģijas portālo *terminnet.lv* (Šalme 2021). Citi autori arī uzsver, ka viens no zinātniskā stila apguves veidiem ir zinātnisko tekstu lasīšana. Skolēni, kuri lasa zinātniskos tekstus, paplašina vārdu krājumu, uzlabo ortogrāfijas zināšanas, neapzināti iegaumē noderīgas sintaktiskās konstrukcijas. Lai palīdzētu skolēniem iemācīties veidot tekstus zinātniskajā stilā, ir ieteicams piedāvāt tādas metodes: plānot savu tekstu pirms rakstīšanas, pārlasīt visu tekstu un būt gatavam labot kļūdas, papildināt ar jaunām idejām pēc rakstīšanas (Krašens & Brauna 2009, 2 – 4).

Mūsdienās ir pierādīts, ka mācīšanās nav tikai informācijas pierakstīšana. Veiksmīgai mācību vielas apguvei ir nepieciešams būt iesaistītam, pildīt dažādus uzdevumus, sadarboties, tāpēc metožu daudzveidība ir labu sasniegumu nosacījums. Parasti izdala četrus mācīšanās stilus: komunikatīvo, analītisko, vērsto uz autoritāti un konkrēto. Jaunieši, kuriem pēc personības īpatnībām visvairāk der komunikatīvais stils, labāk mācās no audio un video materiāliem. Jaunieši, kas izvēlas analītisko, labprāt strādā individuāli, paši meklē un salīdzina informāciju. Jaunieši, kas ir vērsti uz autoritāti, izvēlas lasīšanas metodi, uzskates materiālus, labprāt pieraksta visu informāciju. Konkrēta mācīšanās stila cilvēkiem patīk sadarboties, pildīt radošus uzdevumus (Vongs 2011). Analizējot iepriekš aprakstītas metodes, dažādu autoru idejas un atziņas, var secināt, ka skolotājam ir iespēja plānot mācību stundas atbilstoši dažādiem skolēniem, izmantojot diferenciaciju, vairākas metodes un piedāvājot izvēlēties uzdevumus vai izpildes formas.

Zinātniskā stila apguves process vidusskolas posmā palīdz skolēnam kritiski vērtēt savu valodu, izvēlēties atbilstošākus valodas līdzekļus dažādās situācijās, analizēt verbālu un neverbālu izteiksmes līdzekļu un formu atbilstību kontekstam. Apgūstot zinātnisko stilu, var pētīt tādas teksta žanrus kā referāts, pētnieciskais darbs, tēzes, bibliogrāfiskais saraksts, lekcija. Žanru daudzveidības lietderīga izmantošana ir risinājums, kā iemācīt skolēnus strādāt ar tekstiem, kuri būs nepieciešami viņu nākotnes izglītības saņemšanas procesā.

Ir svarīgi akcentēt, ka zinātnisko tekstu rakstīšana sākas ar domāšanas attīstību un pamata veidošanu ar tādu žanru palīdzību kā argumentētā eseja, konspekts, kartotēka, secinājumi, diskusiju (*Laiveniece* 2014). Ir nepieciešams attīstīt skolēna domāšanu, tāpēc ka tādas pamata prasmes palīdz skolēniem efektīvi mācīties, kas ir nepieciešams ne tikai vidusskolā, bet arī augstskolā. Lai skolēns varētu apgūt vielu un iemācīties, viņam ir jāzina, kas ir jā dara, lai iemācītos (*Vongs* 2011).

Mācību procesa rezultātā skolēnam rodas “stilu izjūta”, kā to sauc Aina Blinkena (*Blinkena* 1968). Stila izjūta nozīmē, ka skolēna darbos nav sastopami stilam neatbilstoši vārdi. Citi autori, piemēram, Rudīte Hahele, arī akcentē nepieciešamību pilnveidot skolēnu prasmes strādāt ar zinātnisko literatūru, analizēt sava darba rezultātus, attīstīt viedokļa pamatošanas prasmi, apstrādāt datus un prezentēt savu darbu. Autore apgalvo, ka skolēnam ir nepieciešama informācijas vākšanas prasme un ideju pārbaudīšanas prasme. Tas nozīmē, ka skolēns mācās pēc konstruktīvās pieejas: meklē nepieciešamu informāciju dažādos avotos, izvēlas atbilstošus un ticamus avotus, vērtē to saturu, izvirza hipotēzi, plāno savu darbību, izpilda plānoto un secina, kas ir izdevies, ko vajadzētu mainīt. Tādas pieejas nepieciešamība tiek pamatota ar to, ka skolēns “apzināti mācās tad, kad viņam veidojas izziņas (kognitīvas) asociācijas un savstarpējā sasaiste ar to, kas bijis iepriekš” (*Hahele* 2011). Ārvalstu autoru viedoklis par veiksmīgu mācīšanas procesu ir līdzīgs, piemēram, Holmss akcentē, ka, piedāvājot skolēniem iespēju patstāvīgi plānot darba procesu un attīstot viņu domāšanu, skolotājs palīdz iemācīties uzņemties atbildību, pieņemt lēmumus, tādējādi sagatavojot jauniešus autonomai dzīvei. Izvēloties un vērtējot avotu un informācijas saturu, skolēni pārbauda savas zināšanas un prasmes un secina, ka viņi ir spējīgi kvalitatīvi izpildīt darbu (*Holmss* 2015). Patstāvīga procesa plānošana sniedz skolēnam drošības izjūtu, pozitīvi ieteikmē pašpārliecību un motivāciju (*Ričards & Bērnsa* 2012, 74).

Citos avotos, piemēram, grāmatā “Latviešu valodas praktiskā stilistika” Rozenbergs piedāvā tādas vingrinājumus stilu apguvei: lasīt dažāda stila tekstus un noteikt to stilu, pamatojot ar stila izteiksmes līdzekļiem, patstāvīgi meklēt dažādu stilu paraugus, veidot savus tekstus dažādos stilos vai pārveidot vienu tekstu dažādos stilos, atrast stila kļūdu teikumā un

izlabot to, noteikt, kuri no dotajiem vārdiem var būt lietoti zinātniskajos tekstos, piemēram, “seja, ģimis, fizionomija, purns”, aizstāt liekus vārdus ar vienu vārdu, dot internācionalismiem latviešu valodas sinonīmus, meklēt vārdiem sinonīmus, pamatot, kas nosaka vārda izvēli: vārda nozīme, estētiskie faktori vai vārda formālās pazīmes (*Rozenbergs* 1976).

Zinātnisko tekstu rakstīšanas prasmju apguve tiek pilnveidota, rakstot zinātniski pētniecisko darbu. Darbs ar zinātnisko literatūru un uzdevumi, kuri palīdz veidot izpratni par zinātnisko stilu un zinātnisko tekstu rakstīšanu, attīsta skolēnu redzesloku, paplašinot priekšstatu par pasauli un tās iespējām, pilnveido darba ar tekstu un patstāvīgā darba prasmes, sekmē mācību vielas apguvi konkrētā jomā. Skolēni, kuri vidusskolā ir apguvuši iepriekš minēto tēmu, prot skaidrot terminus, vērtēt pētījumu un eksperimentu rezultātus, noformēt ziņojumu. Autore aicina skolotājus ievērot noteiktus mācību principus: nav ieteicams sākt tēmu ar jaunu mācību vielu, tāpēc ir lietderīgi izvēlēties to, kas ir saistīts ar jauno tēmu, bet jau bija apgūts šajā vai citos mācību priekšmetos, tādējādi palīdzot skolēniem apzināties mācību priekšmetu saikni. Skolēniem jābūt iespējai izvēlēties to, kas ir saistīts ar viņu interesēm, tādējādi motivējot attīstīt savas stiprās puses. Skolēnam ir svarīgi piedalīties darba plānošanā, mērķu formulēšanā, darba procesa analīzē (*Hahele* 2011). Tas ir pamatojams arī ar to, ka autonomija ir cilvēka vajadzība, kura veicina pašcieņu (*Sebre & Miltuze* 2022). Ir nepieciešams piedāvāt skolēniem regulāri pilnveidot savas prasmes un prasīt cītīgi strādāt, kas ir pamatojams ar to, ka jauniešu vecumposmā smadzenes aktivitāte ir paaugstināta, tāpēc jaunieši, kuri daudz lasa, pēc laika sasniegs labu rezultātu, neskatoties uz grūtībām un sākuma rezultātu (*Feinšteina* 2009, 11). Jaunieši, kuri mācās risināt problēmas stundu laikā, veiksmīgi risinās problēmas pēc skolas absolvēšanas. Iepriekš minēta informācija būs vērtīga katram topošajam skolotājam un jauniešiem: skolotājs turpinās cītīgu darbu, kad saskarsies ar mācīšanas procesa grūtībām, savukārt skolēns nezaudēs motivāciju, zinot, ka var sasniegt labāku rezultātu, ja turpinās censties un mēģināt. Arī citi autori, piemēram, Ričards un Rodžers, sniedz informāciju, ka katras veiksmīgi apgūtas prasmes pamatā ir prakse. Var pilnveidot prasmes gan individuāli, gan sadarbojoties. Apgūstot prasmi, jaunieši atrodas kontroles līmenī, kurā ir nepieciešama intensīva koncentrācija, savukārt pilnveidota prasme kļūst mehāniska, kas nozīmē, ka darbība tiek veikta bez apdomas. Svarīgi uzsvērt, ka mācību vielas apguves procesu ietekmē ne tikai skolotāja izvēlētā metode, bet arī citi faktori: bērna kautrīgums, prasme strādāt grupā un sadarboties, interese un motivācijas līmenis (*Ričards & Rodžers* 2013, 26 - 28).

Mācot skolēnus veidot tekstus latviešu valodas stundās, skolotājam jāizvēlas tēma ar sociālo nozīmi, jo nav vērts mācīt valodu bez sasaistes ar reālo dzīvi. Zenta Anspoka rakstā “Latviešu mācībvalodas un mazākumtautību izglītības iestāžu vidusskolēnu latviešu valodas kompetence: salīdzinošais pētījums” uzsver, ka ir nepieciešams pievērst uzmanību diskursā balstītai valodas apguvei (Anspoka 2021). Korekti uzrakstīts teksts atbilst tematam, ir rakstīts atbilstošā valodas stilā, tam ir ievads, galvenā daļa un nobeigums, tiek ievērotas daļu proporcijas, piemēram, ievadam nevar būt lielāks apjoms nekā galvenajai daļai, tiek ievērotas atkāpes, visas daļas ir savstarpēji saistītas, ortogrāfijas un interpunkcijas kļūdas nav pieļautas.

Var secināt, ka vidusskolēniem ir raksturīga stila kļūdu pieļaušana eksāmena laikā, kas nozīmē, ka zinātniskā stila apguvei jābūt pārdomātai un kvalitatīvai. Vidusskolēniem ir nepieciešams gan vērtēt dažādu autoru tekstus, gan patstāvīgi radīt tekstu, pielietojot zināšanas. Šie uzdevumi un mērķi var būt panākti, izmantojot dažādas mācīšanas metodes, tāpēc ka katram skolēnam atšķiras uztveres veids un intereses. Skolotājs var plānot stundas, iekļaujot dažādu skolēnu vajadzības, ņemot vērā vēlmes, lai veidotu aizraujošu un efektīvu mācību procesu. Ir lietderīgi piedāvāt sadarboties un veidot darbu patstāvīgi, lasīt citu autoru tekstus un pilnveidot savus, meklēt raksturīgus izteiksmes līdzekļus un klasificēt tos. Stilu apguve notiek paralēli kognitīvo prasmju attīstīšanai, tāpēc skolotājam ir plaša mācību metožu un materiālu izvēle.

2. 11. KLASES SKOLĒNU VECUMPOSMA ĪPATNĪBAS

Pusaudžu un jauniešu vecuma periods tiek saukts par sarežģītu attīstības posmu, kas ir izskaidrojams ar to, ka šajā vecumposmā notiek lielas, straujas pārmaiņas fiziskā, kognitīvā un sociāli emocionālā attīstībā. Pusaudžu vecumā attīstās abstraktā domāšana, šo periodu sauc par formāli operacionālo stadiju, tāpēc viņi ir gatavi mācīties veikt matemātiskās darbības abstrakto X, saprast metaforas un zemtekstu literatūras stundās, formulēt hipotēzes, apspriest filozofiskos jautājumus, plānot nākotni, apzināties savas rīcības nopietnību. Atmiņa kļūst spēcīgāka, informācijas apstrādes ātrums palielinājas, izpratne kļūst dziļāka, skolēni mācās izvēlēties lietderīgas mācību pieejas, piemēram, pildot uzdoto mājasdarbu vai gatavojoties pārbaudes darbam. Bakalaura darba tēmas specifiskas ietvaros svarīgi akcentēt, ka tieši abstraktā domāšana ietekmē valodas attīstības līmeni. Tieši 16 – 18 gadu vecumā, kas atbilst 11. klasei, skolēni ir emocionāli visnelīdzsvarotākie, visbiežāk iesaistās situācijās, kurās saistītas ar riskanto uzvedību. Pusaudži un jaunieši ir jūtīgi, viņiem ir stipra ievainojamības izjūta, viņi reaģē emocionālāk, viņiem ir raksturīgs ātri mainīt savu attieksmi, kas ir izskaidrojams ar to, ka dažādas smadzenes daļas atrodas attīstības procesā, kas notiek pakāpeniski, dažādā tempā: prefrontālais kortekss, kas palīdz regulēt un kontrolēt emocijas, vēl veidojas, savukārt amigdala, kas veicina emociju izpausmi, jau ir izveidojusies. Var secināt, ka pusaudzis pats nevar pamatot emociju izpausmes cēloņus. Dopamīna prieka/baudas atalgojuma sistēmas darbība veicina “domāšanu ārpus kastes”, tāpēc skolotājs var piedāvāt radošus uzdevumus, attīstot skolēnu kreativitāti (*Sebre & Miltuze 2022*). Citu autoru viedoklis sakrīt ar iepriekš minēto informāciju, piemēram, Feinšteina arī uzsver, ka jaunieši mācās uztvert simbolismu, metaforas, ironiju. Jauniešu uzvedība vairāk tiek pakļauta emocijām, nevis loģikai, tāpēc var gadīties, ka jaunieši paši nav spējīgi izskaidrot savu rīcību. Skolotājam jāsaprot, ka dažreiz nav iespējams paredzēt jauniešu reakciju uz konkrēto notikumu, tāpēc ka skolēna uztvere var ātri mainīties bez īpaša iemesla (*Feinšteina 2009, 3 - 12*).

Latvijā tika veikta vidusskolēnu aptauja, kuras rezultāti palīdz definēt jauniešu vērtības: interesants darbs, brīvība, nākotnes perspektīva, izzīņa, pienākumi, kultūra, aktīva dzīvesdarbība, dzīves gudrība, veselība, dabas skaitstums, māksla, mīlestība, materiāli nodrošināta dzīve, labi draugi, sabiedrības atzinums, pašpilnveidošanās, lamīga ģimenes dzīve, radošums, pārliecība par sevi un izklaide (*Čehlovs 2011*).

Skolotājs var piedāvāt 11. klases skolēniem strādāt grupās vai pāros, jo, pirmkārt, viena no Skola2030 caurviju prasmēm ir sadarbība. Otrkārt, jaunieši ir ieinteresēti attiecību ar klasesbiedriem veidošanā un stiprināšanā, pašidentitātes meklējumos. Sociāli emocionālo

attiecību kvalitāte ir “aizsargājošs faktors pret sociāli emocionālām grūtībām” (*Sebre & Miltuze 2022, 357*). Arī ārvalstu autori apliecina, ka skolēniem ir svarīgi veidot grupas, piederēt tādai grupai, kuras dalībnieku intereses, viedoklis un uzvedība atbilst pašam jauniešim, kā arī svarīgi piebilst, ka sadarbība veicina sociālo prasmju veidošanos, kas pozitīvi ietekmē turpmāko dzīvi, palīdz veidot kontaktus un sazināties, veiksmīgi iekļauties sabiedrībā. Vāji attīstītas sociālās prasmes ietekmē jauniešu pašvērtējumu, piemēram, jauniešiem, kuram neizdodas sadarboties komandā vai veidot grupu darbus, var secināt, ka klasesbiedri ar labākiem rezultātiem ir veiksmīgāki, vērtīgāki. Jaunieši, kuri nav pārliecināti par sevi, var kļūt pasīvi un neiesaistīties darbā. Iepriekš minēto faktu apliecina pētījums, kurā tika pierādīts, ka jaunieši ar līdzīgām psiholoģiskām problēmām mācās sliktāk. Tas ir saistīts ar to, ka mācību vielas uztverei un apguvei ir nepieciešama drošības sajūta stundu laikā (*Rajana 2006, 2 - 15*). Var secināt, ka sadarbības veicināšana, grupu vai pāru darbs ir būtisks vairāku iemeslu dēļ: tas veicina personības veidošanos, attīsta sociālās prasmes, palīdz skolēniem izzināt sevi un iekļauties kolektīvā. Tas nozīmē, ka skolotājam ir vērts iekļaut iepriekš aprakstītos uzdevumus stundu plānā.

Identitātes meklējumi pusaudžiem un jauniešiem atšķiras, to veidus var sadalīt četrās grupās. Piemēram, jauniešiem, kuri ir izpētījuši izglītības iespējas pēc vidusskolas absolvēšanas, ir formulējuši savu viedokli par pasaules jautājumiem (politiskiem, filozofiskiem, ētiskiem), ir *identitātes skaidrība pēc meklējumiem*. Tas nozīmē, ka viņiem, visticamāk, ir augstāks pašvērtējums, viņi ir izturīgāki pret stresu, jo ir atraduši veidus, kā palīdzēt sev stresa situācijās. Jaunieši, kuriem strauji mainās intereses, kuri cenšas atrast jaunus vaļaspriekus, aktīvi iesaistās dažādos pasākumos, atrodas *moratorijs* grupā. Tas nozīmē, ka viņiem ir visaugstākais stresa līmenis, jo vēl nav skaidrības, izpratnes un pārliecības, ar ko viņi nodarbosies nākotnē, kā mainīsies dzīve pēc vairākiem gadiem, ko izvēlēsies pēc vidusskolas absolvēšanas, kādi viņi ir un kas viņiem patīk. Jaunieši, kuri ir lēmuši par savu nākotni bez meklējumiem, piemēram, runājot ar vecākiem, ir *identitātes skaidrības bez meklējumiem* grupas pārstāvji. Tas varētu liecināt par to, ka tādi jaunieši nav gatavi uzņemties atbildību, tāpēc meklē atbildes, iesaistot autoritātes un vadoties pēc autoritāšu viedokļa, bet viņiem ir viszemākais stresa līmenis, kas nozīmē, ka mācību procesā ar viņiem ir viegli strādāt, viņi ir kārtīgi un centīgi skolēni. Pēdējā identitātes meklējumu veidu grupa ir *identitātes neskaidrība*: jaunieši, kuriem ir raksturīgas ceturtās grupas pazīmes, nav laimīgi, viņiem trūkst atbalsta, ir grūtības komunikācijā gan ar vecākiem, gan ar skolotājiem. Tādiem jauniešiem nav mērķu un plānu, viņi nedomā par nākotni. Dažreiz tas varētu būt saistīts tikai ar to, ka viņi vēl nav nonākuši līdz tādām attīstības posmam, tāpēc pārmaiņas un identitātes meklējumi sāksies vēlāk. Tāds identitātes meklēšanas veidu

sadalījums atbilst arī citu autoru aprakstītam sadalījumam, piemēram, Mihails Čehlovs grāmatā “Vidusskolēnu pašnoteikšanās attīstības humanitārie aspekti” sniedz informāciju par līdzīgiem identitātes meklēšanas veidiem: difūzā pašidentitāte nozīmē, ka jauniešs vēl nezina, kāds viņš ir, kas viņam patīk, kas viņu raksturo, vērtību sistēma nav izveidota, tāpēc viņš nav spējīgs sniegt atbildi uz jautājumu par nākotnes plāniem, “dominē utilitāri materiālās vērtības” (Čehlovs 2011, 54). Iepriekšēja identifikācija nozīmē, ka jauniešim nav raksturīgs krīzes stāvoklis, attieksme pret sevi nav negatīva, tāpēc ka mērķi ir formulēti, balstoties uz citu cilvēku viedokli, piemēram, vecāku. Tādu jauniešu nākotnes plāni nav stabili, var būt nelogiski, izvēlēti tikai algas faktora dēļ. Moratorijs tiek skaidrots kā aktīva izvēles stadija, kad jauniešs pēta pasauli, mainot intereses, meklējot sev atbilstošas. Pašidentitātes sasniegumi nozīmē, ka jauniešim ir stabilizējusies pašuztvere, vērtību sistēma, ir atrastas atbildes, ir pārliecība par sevi un nākotnes plāniem. Var secināt, ka sadalījumi ir gandrīz vienādi, kas apliecina sniegtas informācijas ticamību. Skolotājam jāpievērš uzmanību skolēnu motivācijai, kura var būt atsvešināta un neatsvešināta. Tikai neatsvešinātas motivācijas gadījumā skolēnam ir interesanti, viņš nav orientēts uz rezultātu, bet uz procesu, uzdevumam ir loma personības veidošanas procesā, tāpēc ka motivācija virza cilvēku un palīdz apzināties procesa nozīmīgumu. Ir svarīgi akcentēt, ka motivācija “izsaka personības iekšējās vēlmes, tās vajadzības un intereses” (Čehlovs 2011, 63). Var secināt, ka skolotājam ir vērtīgi plānot mācību darbību, kas ir saistīta ar jauniešu pašnoteikšanās vajadzību, tādējādi motivējot skolēnus, padarot mācību procesu aizrautīgu, lietderīgu un efektīvu. Skolēniem ir interesanti analizēt, salīdzināt, eksperimentēt, kontrolēt un vērtēt darbību un rezultātu. Autors pamato, ka pusaudža un jaunieša vecuma robežā veidojas pašnoteikšanās vajadzība, kas ir viedoklis par pasauli un sevi, atbilžu meklēšana. Pašnoteikšanās ir dzīves jēgas meklējumi, tāpēc šis process palīdz sagatavoties nākotnei: atrast sev atbilstošu vietu gan darbā, gan dzīvē, uzņemties atbildību par savu problēmu risināšanu, veicināt piederības izjūtu valstij (Čehlovs 2011). Ārvalstu autori sniedz informāciju, ka 13 – 18 gadu vecu jauniešu galvenā vajadzība ir pašizpausme, tāpēc jauniešiem 11. klasē ir aktuāli un interesanti izzināt sevi, attīstīt savas stiprās puses, izteikt savu viedokli, pozitīvi vai negatīvi vērtēt apkārtējo realitāti, sākt risināt individuālās problēmas, analizēt, kas kopīgs un atšķirīgs ir raksturīgs viņiem un viņu klasesbiedriem (Rajana 2006, 10).

Var secināt, ka jaunieši var piedzīvot gan fiziskās, gan emocionālās grūtības, kas ir pamatojams arī ar Ērika Eriksona terminu, kurš raksturo jaunieša vecumposmu – “identitātes normatīva krīze”.

Daudziem pusaudžiem ir raksturīgs augsts stresa līmenis un psiholoģiskās grūtības, 2018. gada Pasaules Veselības organizācijas veikts pētījums apliecina, ka psiholoģiskās veselības problēmām ir pakļauti 10-20 % jauniešu. Citi autori liecina, ka arī 2019. gadā dati bija līdzīgi: 20% jauniešu piedzīvo trauksmes izpausmes, savukārt 5% bērnu un jauniešu ir psiholoģiskie traucējumi, kas nozīmē, ka trauksme ir regulāra un irracionāla. Meitenēm, kam ir izteiktākas negatīvas sekas, var rasties depresija, trauksme vai ēšanas traucējumi neapmierinātības ārējā izskata dēļ, jo, pirmkārt, katram pusaudzim ir svarīgi būt pieņemtam vienaudžu lokā un zināt, ko par viņiem domā: tas veicina drošības sajūtu. Otrkārt, tas ir saistīts ar to, ka izjūta “Es esmu apmierināts ar savu izskatu” veido lielāko pašvērtējuma daļu. Ir svarīgi akcentēt, ka trauksme var izpausties dažādās formās, piemēram, kā motoriskā nervozitāte vai kognitīvās bailes. Var secināt, ka tas ir iemesls, kāpēc meitenes runā par savu izskatu, salīdzina to ar vienaudžiem un emocionāli reaģē uz kritiku no tiem. Iepriekš minēto informāciju var pamatot arī ar datiem, kuri liecina, ka meitenes biežāk saskaras ar psiholoģiskām grūtībām (*Khesht-Masjedi, Mahnazs 2019*).

Zēniem arī var rasties distress, sociālā trauksme, panikas simptomi, agresīva uzvedība. Pusaudži, kuriem ir augsta emocionālā reaktivitāte vai negatīva emocionalitāte, atrodas riska grupā (*Sebre & Miltuze 2022*). Tādi jaunieši, iespējams, slimo ar depresiju, tāpēc ka depresijas simptomi iekļauj ne tikai bēdas, bet arī citas emocijas un jūtas, piemēram, dusmas, nomāktību, nogurumu, bezcerību. Zems zināšanu līmenis un motivācijas trūkums ir tikai daļa no problēmām, kuras var rasties jauniešiem ar psiholoģiskām grūtībām vai traucējumiem (*Khesht-Masjedi, Mahnazs 2019*).

Vēl viens aspekts, kam jāpievērš uzmanība, lai veidotu drošu un atbalstošu vidi mācību procesā, ir jaunieša emocionālās piesaistes veids. Pēc Džona Boulbija teorijas izšķir 3 pamata piesaistes veidus: drošā, nedrošā-izvairīgā un nedrošā-trauksmaina piesaiste. Skolēnu ar drošo piesaistes veidu un skolēnu ar nedrošo piesaistes veidu uzvedības modeļi atšķiras arī izglītības procesā, piemēram, jaunieši ar drošo piesaisti labprāt palīdz citiem, spēj pieņemt kritiku, ir gatavi sadarboties (*Rajana 2006, 14*). Citi autori, piemēram, Saņhuani, arī uzsver, ka drošā piesaiste ir katra skolēna veiksmīgo sociālo prasmju pamats, jo cilvēki atkārtoti tos uzvedības modeļus, kurus zina. Tas nozīmē, ka skolēnam, kuru vecāki nav iemācījuši uzmanīgi klausīties citu cilvēku viedokli, var būt grūtības ar klasesbiedru viedokļu pieņemšanu, savukārt skolēnam, kura vecāki ir izrādījuši, ka viņa viedoklis nav svarīgs, visticamāk nevēlēsies to izteikt, jo būs jau iepriekš pārliecināts, ka tas viedoklis nav pareizs, interesants, pamatots. Tieši skolēni ar nedrošo piesaisti biežāk piedzīvo depresijas pazīmes, agresīvi uzvedas, neprot kontrolēt savas emocijas (*Saņhuani 2023, 2 – 4*).

Tas nozīmē, ka skolotājam jāsaprot: jaunieši piedzīvo dažādas grūtības un tas, kas sagādā problēmas nedrošam skolēnam, nebūs raksturīgs drošam skolēnam, tāpēc ir svarīgi uztvert katru skolēnu kā individuālo personību, nevērtēt pēc citu sasniegumiem, piedāvāt izvēlēties piemērotākus sadarbības veidus, atbalstīt un būt gatavam pieņemt, ka dažiem skolēniem ir nepieciešama individuālā pieeja.

Jauniešu uzvedības problēmas var klasificēt pēc emocionālās spriedzes izpausmes veids: ja jaunietis vērš spriedzi iekšā, tad viņš ir depresīvs, bēdīgs, dusmīgs. Gadījumos, kad jaunietis vērš spriedzi uz apkārtējo pasauli, tiek pārkāpti skolas noteikumi, sabiedrības normas, uzvedība tiek raksturota kā antisociālā, delinkventa. Ir svarīgi pieminēt, ka uzvedības problēmas var izpausties divos veidos vienlaicīgi. Bakalaura darba autore uzskata, ka ir svarīgi pievērst uzmanību arī *sociālās trauksmes* izpausmes variantiem pusaudžu un jauniešu vecumposmā: situācijās, kurās indivīdam ir nepieciešams sadarboties ar vienaudžiem vai uzstāties publikas priekšā, var rasties sociālā trauksme. Pusaudžu un jauniešu sociālās trauksmes cēlonis ir pārliecība, ka indivīds tiek vērtēts. Simptomi var būt tādi: sarkšana, pastiprināta sirdsdarbība, domu sajukums, koncentrēšanas grūtības, izvairīšanās no sociālās mijiedarbības.

Skolotāja uzvedība un nostāja ietekmē pusaudžu un jauniešu agresivitāti: lai mazinātu agresijas līmeni (gan emocionālo, gan fizisko), skolotājam jābūt emocionāli atbalstošam un risināt problēmas ar pozitīvas disciplinēšanas metodēm (*Sebre & Miltuze 2022*). Skolotāja loma būtiski ietekmē skolēni motivācijas veidošanos (*Ričards & Bērnsa 2012, 77*).

Var secināt, ka jaunieši 16 – 18 gados piedzīvo grūtu periodu, kad strauji mainās ārējais izskats, psihe kļūst nestabila, kas ietekmē pašvērtējumu, uzvedību un emocionālās reakcijas. Pozitīvais vecuma aspekts ir kognitīvo spēju pilnveidošanās, kas nozīmē, ka jaunieši ir gatavi risināt abstraktus uzdevumus un diskutēt par filozofiskām tēmām. Skolotājam ir iespēja piedāvāt interesantākus uzdevumus, kuros ir nepieciešams izteikt savu viedokli vai izpausties, kas ir ļoti svarīgi jauniešu vecumposmā. Negatīvais aspekts ir iespējamās psiholoģiskās problēmas, ar kuriem saskaras jaunietis. Skolotājs nevar paredzēt, kāds garastāvoklis būs skolēnam, kas var traucēt plānotu stundu, piemēram, jaunieši ar labām zināšanām var atteikties uzstāties publiski zema pašvērtējuma dēļ, kas nozīmē, ka skolotājam jābūt īpaši uzmanīgam, saprotošam un gatavam pielagoties.

Ir jāsaprot, ka jaunieši vēl nespēj kontrolēt sevi kā pieaugušais cilvēks, bieži paši nožēlo savu rīcību, kā arī nevar izskaidrot, kāpēc ir rīkojušies destruktīvi. Pēc darba autores domām, tādos gadījumos skolotājam ir vērts pozicionēt sevi kā draugu, kurš vēlas palīdzēt,

nevis ienaidnieku, kurš soda, piemēram, var atgādināt par uzvedības normu ievērošanas nepieciešamības iemesliem, noteikt savas kā cilvēka personīgās robežas, bet ļaut skolēnam kļūdīties ne tikai tiešā mācību procesā. Būtu vēlams atbalstīt skolēnus, kurus nepieņem klasē, kuriem ir grūtības lēmumu pieņemšanā, motivācijas trūkums. Ir svarīgi parādīt, ka tādu skolēnu viedoklis arī ir svarīgs, tas tiks uzklauts.

3. IZMĒĢINĀJUMDARBĪBĀ IESAISTĪTO SKOLĒNU PEDAGOĢISKI PSIHOLOĢISKAIS RAKSTUROJUMS

Pētījuma procesā izmantotās metodes ir izmēģinājumdarbība, pedagoģiskā novērošana un aptauja. Izmēģinājumdarbība ir empīriskā pētīšanas metode, kas palīdz pārbaudīt jaunas metodes, vērot rezultātus pētījuma procesā un secināt par metožu efektivitāti mācību procesā (Jahrling 2012). Izmēģinājumdarbība tika veikta ar mērķi aprobēt mācību metodes, pielietojot teorētiskās zināšanas, lai noskaidrotu, kā plānot un vadīt stundas efektīvi. Izmēģinājumdarbības rezultātā tika plānots, ka skolēnam būs zināšanas par zinātnisko valodas stilu, zinātniskā stila paveidiem un pazīmēm, nepieciešamas prasmes, lai veidotu tekstu atbilstoši zinātniskā stila normām. Izmēģinājumdarbības procesā bakalaura darba autore pilnveidoja profesionālās prasmes kā skolotāja, teorētiskās zināšanas par latviešu valodas funkcionālajiem stiliem. Izmēģinājumdarbības rezultātā tika veikti secinājumi par izmantoto metožu lietderīgumu un sasniegto rezultāti līmeni, kā arī tika piedāvātas izmēģinājumdarbība procesa uzlabošanas iespējas. Pedagoģiskā novērošana palīdz izpētīt skolēnu zināšanu līmeni, definējot, kas ir uzlabojams. Pedagoģiskās novērošanas metode palīdz sagatavoties darbam klasē, mazināt jauna skolotāja stresa līmeni, iepazīt mācību vidi un pilnveidot zināšanas, novērojot pieredzējuša pedagoga darba pieejas. Aptaujas metode iekļauj rakstiskas atbildes uz jautājumiem, kas palīdz veikt secinājumus par noteiktu pētījuma aspektu, piemēram, distanci starp pētāmo un pētnieku (*Pētniecības terminu vārdnīca*, n.d.). Aptaujas metodes izmantošana sniedz iespēju noskaidrot, kādas ir skolēnu izjūtas un lomas kolektīvā. Aptauja ir efektīvs saziņas veids, kas ļauj strukturēti saņemt kodolīgu informāciju (Kristapsone 2008). Aptaujas metode tika izmantota ar mērķi uzzināt par skolēnu pašsajūtu stundu laikā un lomu sadalījumu klasē, lai veidotu draudzīgu vidi, kurā katram skolēnam ir iespēja mācīties atbilstoši spējām, intelektuāli attīstīties, radoši izpausties stundas temata ietvaros, būt uzklusītam un pilnveidoties kā personībai.

Izmēģinājumdarbībai tika izvēlēta Olaines x vidusskolas 11. klase, kurā mācās 12 meitenes un 10 zēni. Darba autore novēroja klasi latviešu valodas I stundu laikā, kā arī diskutēja par redzēto ar 11. klases latviešu valodas skolotāju, klases audzinātāju, pētīja atzīmes pirmajā un otrajā semestrī. Tika novērots, ka visi, izņemot 3 skolēnus, aktīvi strādā, pilda visus uzdevumus un atbild uz jautājumiem. Pirmajam skolēnam, kurš nepilda uzdevumus, bet cenšas pievērst klases uzmanību, ir zemākais zināšanu un prasmju līmenis klasē. Tas ir pamatojams ar faktu, ka 9. klasē skolēnam bija 3 latviešu valodā. Ir redzams, ka skolēns nav motivēts, kas varētu būt saistīts ar zināšanu trūkumu, tāpēc parasti izvēlas citus laika pavadīšanas veidus. Skolēns uzskata, ka galvenais ir saņemt 4 rezultātā, kaut gan

mācīties vidusskolā ir katra skolēna apzināta izvēle. Raksturojot otro skolēnu, svarīgi piebilst, ka visiem skolēniem, izņemot vienu, dzimtā valoda ir krievu. Otrais skolēns ir latvietis, kurš pārgāja uz darba autore izvēlēto skolu 10. klasē, tāpēc ka netika pieņemts savā skolā zemu atzīmju dēļ. Skolēnam nav augsti vērtējumi, tomēr viņš uzskata, ka valoda nav jāmācās, ja tā ir dzimtā. Tas nozīmē, ka otrais skolēns arī nav motivēts, kā arī ir izvēlējis turpināt mācības vidusskolā tikai tāpēc, ka nezināja, ko vēlas darīt nākotnē. Trešā skolniece regulāri lieto telefonu stundu laikā. Tika uzzināts, ka skolniece profesionāli nodarbojas ar sportu, savukārt mācības vidusskolā bija skolnieces vecāku izvēle. Meitene ir pārliecināta, ka mācību programma nebūs vajadzīga nākotnē.

Pārējie skolēni ir motivēti, īpaši izceļas 2 zēni, draugi, kuri palīdz viens otram mācībās, ja ir nepieciešams. Pirmais zēns ir skolas lepnums, teicamnieks, kurš mācās tikai uz 9 un 10 visos priekšmetos, piedalās visās olimpiādēs un bieži saņem godalgotas vietas. Skolēns domā, par ko vēlas kļūt nākotnē, tomēr visvairāk šobrīd piesaista ārsta profesija. Tika novērots, ka skolēns vienmēr pirmais pabeidz visus uzdevumus, tomēr pēc rakstura ir mierīgs un līdzsvarots. Otrais zēns mācās uz 8, 9 un 10, nodarbojas ar sportu un arī nopietni attiecas pret mācībām. Ir skolēni, kuru sasniegumi ir vidējie, tomēr viņiem ir augsta motivācija, tāpēc ir vēlme atbildēt uz jautājumiem, izteikt viedokli, iet pie tāfeles un mēģināt. Tika novērots, ka skolēni nebaidās kļūdīties, ja pieļauj valodas kļūdu, tad turpina runāt, kas nozīmē, ka valodas barjeras nav, 11. klases skolotājam ir izdevies veidot pozitīvu, atbalstošu un draudzīgu mācību vidi.

Klase ir draudzīga, skolēni, izņemot vienu meiteni, sarunājas starpbrīžos, pavada laiku kopā. Viena meitene ir ļoti kautrīga, uzreiz ir redzams, ka skolniecei ir raksturīgs zems pašvērtējums, piemēram, runājot, balss ir tik klusa, ka darba autore, sēžot klases beigās, nevarēja sadzirdēt teikto. Skolotāja uzreiz iedrošināja skolnieci, tāpēc tika secināts, ka meitene vienmēr kautrējas atbildēt skaļi, kaut gan mācās labi. Meitene sēdēja viena, neveidoja acu kontaktu ar skolotāju, bet visu pierakstīja. Citu skolēnu attieksme pret klasesbiedriem ir neitrāla, neviens nereaģēja, mobinga pazīmes netika konstatētas. Pēc stundu novērošanas un diskusijas ar 11. klases skolotājiem par skolēnu uzvedību stundās, skolēnu interesēm, mācīšanās vidi un sociālajām lomām klasē, bakalaura darba autore pētīja skolēnu vērtējumus latviešu valodā un literatūrā, lai saņemtu izsmeļošāku informāciju par skolēnu zināšanu līmeni un mācību sasniegumiem (sk. 3.1.1. tabulu).

Skolēnu vērtējumi latviešu valodā un literatūrā 1. semestrī

Skolēna nr.p.k.	Vērtējumi latviešu valodā un literatūrā	Vidējais vērtējums
1.	5, 8, 5, 7	6.25
2.	8, 8, 5, 8	7.25
3.	6, 3, 6, 4	4.75
4.	6, 7, 5, 6	5.75
5.	7, 6, 5, 6	6
6.	6, 3, 3, 4	4
7.	5, 5, 3, 4	4.25
8.	9, 8, 4, 7	7
9.	9, 8, 5, 6	7
10.	8, 8, 6, 8	7.5
11.	5, 5, 4, 5	4.75
12.	8, 7, 4, 5	6
13.	8, 7, 5, 8	7
14.	10, 9, 9, 10	9.5
15.	4, 4, 4, 5	4.25
16.	8, 3, 7, 6	6
17.	6, 7, 4, 5	5.5
18.	8, 8, 7, 7	7.5
19.	9, 9, 7, 7	8
20.	7, 8, 5, 7	6.75
21.	9, 9, 5, 7	7.5
22.	8, 8, 4, 6	6.5

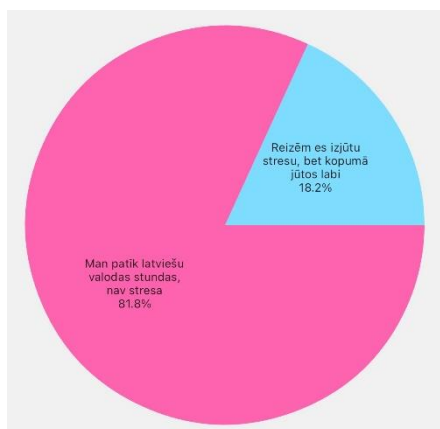
Balstoties un skolēnu vērtējumiem latviešu valodā un literatūrā pirmajā semestrī, noteikts, ka 10 skolēni, kas ir gandrīz puse no klases, mācās labi un/vai izcili, tāpēc ka vidējais vērtējums ir 7, 8 vai 9 balles. Pusei skolēnu ir vidēji mācību rezultāti, savukārt skolēnam, kuram otrajā semestrī vidējais vērtējums ir 3, pirmajā semestrī bija 4. Pirmo

semestri visi skolēni pabeidza sekmīgi. Četri skolēni dažreiz saņēma 3 pārbaudes darbos, viens skolēns pildīja darbus teicami, saņemot 10 balles.

Pirmajā semestrī tika atkārtotas visas vārdšķiras, apgūta tēma “Medijpratība”, Ojāra Vācieša personība un dzeja, tika veidotas Vācieša dzejas mandalas, tika apgūta Aspazijas personība un lasīta luga “Zaudētās tiesības”, kā arī pilnveidotas publiskās uzstāšanās prasmes, sagatavojot piecu minūšu runu par morāli ētisko tēmu, piemēram, “Bagātība un nabadzība latviešu literatūrā”, “Taisnība latviešu literatūrā”. Tabulā netika iekļauti formatīvie procentuālie un STAP vērtējumi. Skolēnu radošie mājasdarbi tiek vērtēti pēc STAP sistēmas, analizējot datus, kurus sagatavoja 11. klases latviešu valodas un literatūras skolotāja, var secināt, ka visi skolēni, izņemot vienu, kura vidējais vērtējums ir zemākais klasē (4), pilda radošos mājasdarbus atbilstoši prasībām un kritērijiem. Tas ir pamatojams ar faktu, ka 13 skolēnu darbi (59% procenti) izpildīti uz P, 7 darbi (31%) uz A, 1 darbs (5%) uz T un viens darbs uz S, kas nozīmē, ka darba kvalitātes līmenis neatbilst vidusskolas prasībām. Strādājot stundā, skolēni saņem formatīvo vērtējumu procentos. Procentuālie vērtējumi 1% un 10% sniedz informāciju par to, ka tikai divi skolēni dažreiz nepilda stundas uzdevumus vai pilda zemā līmenī.

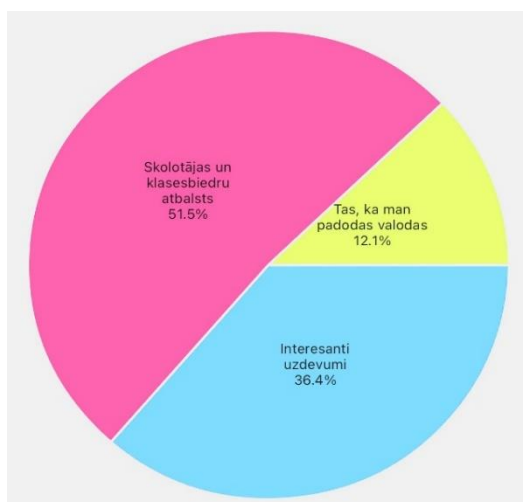
Izpētot Latvijas Akadēmiskās informācijas centra mājaslapas informācijā var secināt, ka klases zināšanu un prasmju līmenis ir vidējs, kas ir pamatojams ar faktu, ka tikai 10 skolēni, kas ir 45%, mācās augstā un ļoti augstā līmenī (7 – 10). 55% skolēnu mācās vidējā līmenī. Zema līmeņa vidējo vērtējumu, kas ir 1, 2 un 3, 11. klasē nav.

Lai padziļināti izpētītu 11. klases skolēnu personības, savstarpējās attiecības, uzvedību un attieksmi pret mācībām, bakalaura darba autore veica aptauju. Aptaujā tika iekļauti 11 jautājumi par skolēnu emocionālo pašsajūtu latviešu valodas stundu laikā, mācību motivāciju, kolektīva uzvedību un vērtībām. Atbildes bija iespējams papildināt ar komentāriem. Aptaujas veikšana ir nepieciešama, tāpēc ka, novērojot skolēnus vai intervējot klases pedagogus, nav iespējams uzzināt indivīda personīgo viedokli par lomu klasē, ikdienas emocijām, kas tiek piedzīvotas stundu laikā. Pastāv varbūtība, ka jaunieši neizrāda noteiktas emocijas, piedzīvo stresu, uzskata, ka varētu uzlabot mācību rezultātus. Skolēnu pašvērtējums un viedoklis ir līdzeklis, kas ļauj veicināt sadarbību, veidot labvēlīgu vidi un sasniegt augstākus mācīšanas rezultātus. Aptaujā piedalījās 22 skolēni. Uz jautājumu “Kā Tu kopumā raksturotu savu pašsajūtu latviešu valodas stundās?” 18 skolēni izvēlējās atbilžu variantu “Man patīk latviešu valodas stundas un man nav stresa”. 4 skolēni izvēlējās variantu “Reizēm es izjūtu stresu, bet kopumā es jūtos labi”. Neviens skolēns neizvēlējās variantu “Es bieži izjūtu stresu un jūtos slikti”.

3.1.att. “Kā Tu kopumā raksturotu savu pašajūtu latviešu valodas stundās?”

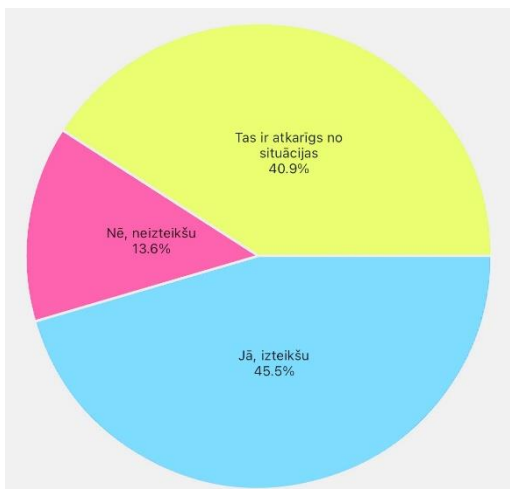
Atbildes liecina, ka 11. klases skolotājam izdevās veidot labvēlīgu vidi, kurā skolēni jūtas droši un var pilnvērtīgi mācīties. Nākamais jautājums bija “Kas Tev palīdz justies labi?”.

3.2.att. Atbildes uz jautājumu “Kas Tev palīdz justies labi?”

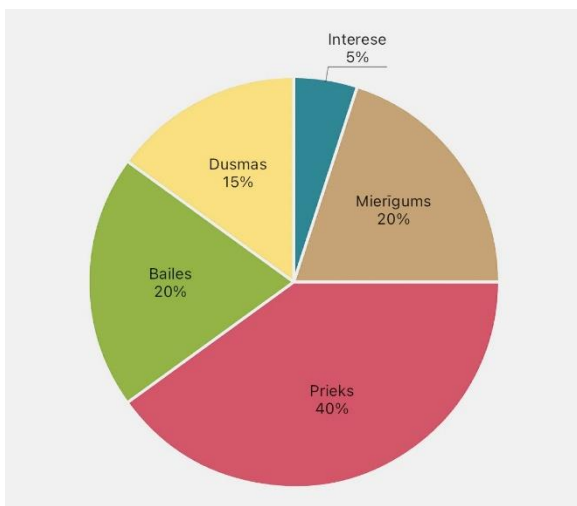
Analizējot atbildes uz 2. aptaujas jautājumu, var spriest, ka galvenais pozitīvas pašajūtas stundas laikā faktors ir skolotājas un klasesbiedru atbalsts. Tas nozīmē, ka skolotājam ir svarīgi slavēt skolēnu, sniegt komentāru par darba rezultātiem, rosināt skolēnus atbalstīt klasesbiedrus un veicināt sadarbību. Aptaujas jautājuma rezultāti apliecina teorētiskās daļas informāciju par to, ka jauniešiem ir svarīgs vienaudžu viedoklis, jauniešu prioritāte ir attiecību veidošana. Var secināt, ka klasesbiedri ir atbalstoši, iejūtīgi un saprotoši. 12% padodas valodas, ir zināšanas un prasmes, lai pilnvērtīgi mācītos. 36% izvēlējās variantu “interesanti uzdevumi”, kas apliecina, ka mācību metožu un uzdevumu izvēle ietekmē mācīšanās procesu un mācību rezultātus. Skolēniem bija iespēja ierakstīt savu atbildi, tomēr visi izvēlējās vienu no piedāvātajiem.

Nākamais jautājums bija “Vai Tu izteiksi savu viedokli stundā, ja visiem klasesbiedriem būs pretēji uzskati un nostāja?”

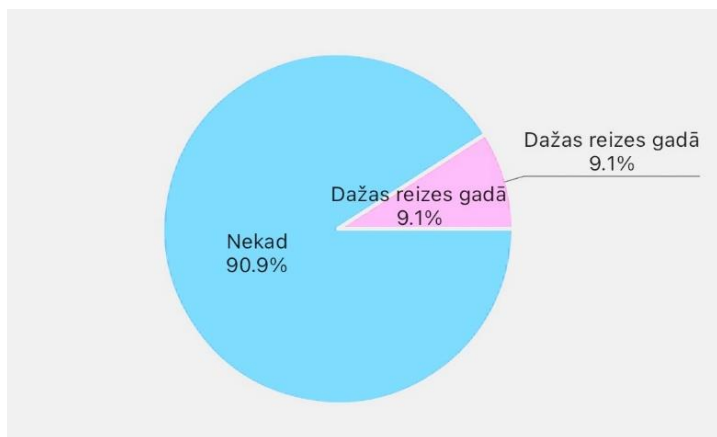
3.3.att. Atbildes uz jautājumu “Vai Tu izteiksi savu viedokli stundā, ja visiem klasesbiedriem būs pretēji uzskati un nostāja?”

Interpretējot rezultātus, var konstatēt, ka skolēni ir pārliecināti par to, ka viņu viedoklis ir svarīgs, tāpēc ka lielākā daļa, kas ir 45%, ir gatavi izteikt viedokli, zinot, ka tas netiks atbalstīts. Tādi rezultāti apliecina, ka mācību vide ir droša, skolēniem ir iespēja izpaust emocijas, izteikt viedokli, kas, pēc teorētiskās daļas informācijas, ir būtisks faktors kvalitatīvai izglītības saņemšanai. Vēl 41% respondentu ir šaubas, vai viņi būs spējīgi izteikt pretēju viedokli, tomēr tas ir atkarīgs no situācijas. Ir svarīgi uzsvērt, ka gatavība izteikt viedokli ne vienmēr ir saistīta ar skolotāja atbalstu un kolektīva atmosfēru, tāpēc ka skolēns var būt kautrīgs un nedrošs, kas nozīmē, ka nevēlēsies izteikties visās stundās. Vēl viens jautājums, ar kura palīdzību tika pārbaudīta skolēnu drošības sajūta stundā, bija “Lūdzu, atzīmē emocijas, kuras izjūti, publiski uzstājoties latviešu valodas stundās!”.

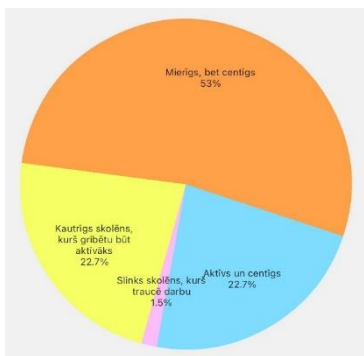
3.4.att. Atbildes uz jautājumu “Lūdzu, atzīmē emocijas, kuras izjūti, publiski uzstājoties latviešu valodas stundās!”

Diagrammas rezultātos ir redzams, ka lielākā skolēnu daļa (65%) piedzīvo pozitīvas emocijas, publiski uzstājoties latviešu valodas stundās, tāpēc ka izvēlējās prieku, mierīgumu vai interesi. Ir svarīgi pieminēt, ka daži skolēni komentāru vietā pamatoja savu izvēli ar viedokli, ka “publiski uzstāties ir vieglāk nekā pildīt uzdevumu rakstiski”. 35% atzīmēja, ka piedzīvo bailes vai dusmas. Rezultāti norāda uz to, ka skolēni ir gatavi publiski uzstāties, viņiem tas patīk, palīdz radoši izpausties. Tādi rezultāti apliecina skolēnu pozitīvu pašsajūtu stundu laikā. Vēl viens jautājums palīdzēja noskaidrot klasesbiedru attieksmi un reakciju uz citu skolēnu kļūdām: “Cik bieži pēdējā gada laikā klasesbiedri ir kritizējuši vai ir smējušies par Tavām kļūdām?”

3.5.att. Atbildes uz jautājumu “Cik bieži pēdējā gada laikā klasesbiedri ir kritizējuši vai ir smējušies par Tavām kļūdām?”

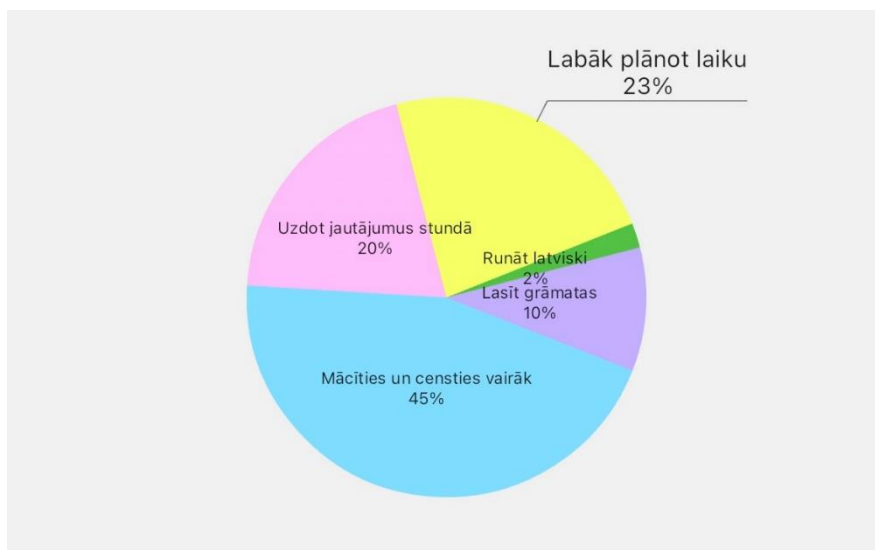
Atbilžu apkopojums sniedz informāciju par to, ka lielākā skolēnu daļa, kas ir 91%, nav piedzīvojusi kritiku vai apsmiešanu no klasesbiedru puses. 9%, kas ir 2 skolēni, atzīmēja, ka ir piedzīvojuši nepatīkamo pieredzi. Ņemot vērā, ka neviens skolēns nav atzīmējis tādas atbilžu variantus kā “Reizi mēnesī vai biežāk”, “Katru nedēļu” un “Katru reizi”, var pieļaut, ka daži negatīvi gadījumi nav mobinga vai emocionālās vardarbības pazīmes. Var pieņemt, ka daži negatīvi gadījumi bija izņēmums vai personīga konflikta rezultāts. Pēdējais aptaujas jautājums tika uzdots ar mērķi secināt par lomu sadalījumu klasē un skolēnu pašvērtējumu. Pēdējais jautājums bija tāds: “Kā Tu raksturotu sevi kā skolēnu stundā?”

3.6.att. Atbildes uz jautājumu “Kā Tu raksturotu sevi kā skolēnu stundā?”

Apkopojot atbildes, var secināt, ka kopumā skolēni pozicionē un vērtē sevi pozitīvi, tāpēc ka lielākā skolēnu daļa, kas ir 76%, izvēlējās pozitīvu atbilžu variantu, piemēram, “aktīvs un centīgs” vai “mierīgs, bet centīgs”. Tādas atbildes apliecina, ka skolēni pilda uzdevumus un ievēro skolotājas prasības, apgūstot mācību vielu. Ir svarīgi akcentēt, ka piektajā jautājumā skolēniem bija iespēja ierakstīt savu atbilžu variantu, tomēr neviens skolēns šādu iespēju neizmantoja, kas nozīmē, ka aptaujas varianti atbilst skolēnu viedoklim par savu uzvedību stundas laikā. 22% atzīmēja, ka vēlētos atbildēt un iesaistīties vairāk, savukārt viens skolēns, kas ir 1%, godīgi norādīja, ka viņam ir raksturīgas disciplīnas un paškontroles grūtības.

Jautājums “Kas ir vajadzīgs vai nepieciešams, lai uzlabotu Tavus mācību sasniegumus un rezultātus?” tika uzdots ar mērķi palīdzēt skolēniem apzināties savu atbildību un lomu mācību procesā un aizdomāties par pilnveidojamiem aspektiem. Skolēniem ir svarīgi domāt par iespējām pilnveidot zināšanas un prasmes, jo, analizējot mācību vidi un skolēnu kolektīvu, ir nepieciešams atcerēties, ka skolotājs var palīdzēt, tomēr ne vienmēr tas ir iespējams dažādu faktoru dēļ, piemēram, zemas motivācijas gadījumā, tāpēc vidusskolas posmā, kad jaunieši ir pieņēmuši lēmumu saņemt izglītību, lai studētu augstskolā, katram skolēnam ir jābūt atbildīgam un centīgam. Veiksmīga stunda, īpaši vidusskolā, nav iespējama bez skolēnu nopietna ieguldījuma. Skolēni papildināja atbilžu variantus arī ar savām idejām.

3.7.att. Atbildes uz jautājumu “Kas ir vajadzīgs vai nepieciešams, lai uzlabotu Tavus mācību sasniegumus un rezultātus?”

Ir redzams, ka lielākā skolēnu daļa, 45%, uzskata, ka ir nepieciešams cītīgāk strādāt un vairāk mācīties, kas varētu liecināt par to, ka skolēni apzinās: mācību procesa rezultāti ir atkarīgi no viņu veikuma. 4 skolēni jeb 20% atzīmēja, ka ir svarīgi uzdot jautājumus skolotājam. Aptaujas autore piedāvāja tādu atbilžu variantu, jo pedagogiskās novērošanas laikā tika pamanīts, ka skolēni gandrīz neuzdod jautājumus, jautājumus vēlas uzdot tie, kas mācās uz 8, 9 un 10. Aptaujas autore uzskata, ka ir svarīgi pievērst skolēnu uzmanību tam, ka iespēja uzdot jautājumus netiek izmantota. 5 skolēni jeb 23% informēja, ka būtu svarīgi labāk plānot laiku. Divi skolēni papildināja tādu atbildi ar komentāriem, piemēram, “bieži pildu mājasdarbus pēdējā brīdī, kas negatīvi ietekmē rezultātus. Tādā situācijā man nav laika iedziļināties” un “Es varu būt neuzmanīga stundās, varu aizdomāties par citām tēmām, tāpēc pēc tam man trūkst laika, lai pabeigtu uzdevumu”. 3 skolēni ierakstīja savus atbilžu variantus: 2 skolēni domā, ka ir svarīgi lasīt grāmatas pēc stundām, 1 skolniece uzskata, ka ir svarīgi runāt latviski ar draugiem, lai būtu vairāk prakses. Nebija skolēnu, kuri uzskata, ka zināšanas un prasmes nav jāpilnveido, rezultāts nav jāuzlabo, kas nozīmē, ka skolēni apzinās savu lomu latviešu valodas un literatūras stundās.

Ar jautājuma “Izvēlies, lūdzu, tos mācību priekšmetus, kurus uzskati par svarīgākajiem” palīdzību tika pārbaudīta skolēnu attieksme pret latviešu valodu un latviešu valodas stundu kopumā. Tas ir nepieciešams, tāpēc ka skolēni, kuriem ir negatīva attieksme pret latviešu valodu, kā arī skolēni, kuri uzskata, ka priekšmets nav vajadzīgs, nebūs motivēti cītīgi strādāt. Tādā gadījumā obligāti jāmēģina mainīt skolēnu attieksme, tāpēc ka panākumu pamatu veido cilvēka uzskati: cilvēks nav spējīgs sasniegt mērķus, ja viņam nav skaidrs,

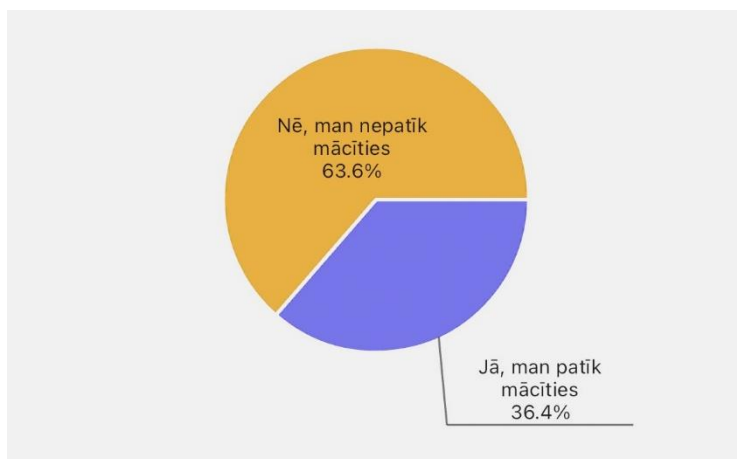
kāpēc tas ir nepieciešams. Skolēnu negatīva attieksme ir šķērslis, kas padara attīstību neiespējamu.

3.8.att. Atbildes uz jautājumu “Kas ir vajadzīgs vai nepieciešams, lai uzlabotu Tavus mācību sasniegumus un rezultātus?”

Skolēniem bija iespēja izvēlēties vairākus atbilžu variantus vai izvēlēties atbilžu variantu “Neviens”, kā arī papildināt atbildi ar komentāru. Skolēnu, kuri uzskata, ka visi priekšmeti nav vajadzīgi, nav, kas ir pozitīvi interpretējams. Neviena skolēns neuzskata, ka fizika, kultūra un māksla, programmēšana, bioloģija vai krievu valoda ir svarīgākie mācību priekšmeti. Tas varētu būt saistīts ar skolēnu nākotnes plāniem. Viens skolēns atbildēja, ka svarīgākais priekšmets ir projekta darbs, pamatojot to ar tādu komentāru: “Projekta darbs sagatvo mūs universitātei, tāpēc es domāju, ka tas ir svarīgākais priekšmets. Katram būs sava profesijas izvēle, bet zinātnisko darbu rakstīs visi studenti”. Viena skolniece, kas profesionāli nodarbojas ar sportu, atbildēja, ka svarīgākais priekšmets ir sports un veselība. Viena skolniece atbildēja, ka visi mācību priekšmeti ir svarīgi, pamatojot to ar tādu komentāru: “Es zinu, ka daudzi skolēni nezina, kuru profesiju izvēlēšies, tāpēc nevar pateikt, kurš priekšmets ir svarīgākais. Tu nekad nezini, kas noderēs dzīvē, tāpēc atbildēju, ka visi”. Visi skolēni, izņemot vienu, atbildēja, ka latviešu un angļu valoda ir svarīgākie mācību priekšmeti. Tādi rezultāti nozīmē, ka skolēni ir motivēti apgūt latviešu valodu, attieksme pret valodu ir pozitīva.

Vēl viens jautājums, ar kura palīdzību tika pārbaudīta skolēnu motivācija mācīties, ir “Vai Tev patīk mācīties? Atbildi pamato”.

3.9.att. Atbildes uz jautājumu “Vai Tev patīk mācīties?”

8 skolēni, kas ir 36%, atbildēja, ka viņiem patīk mācīties, pamatojot atbildi ar tādiem komentāriem: “Man patīk uzzināt jaunu informāciju. Mums ir lieliski skolotāji, kuri vada interesantas stundas. Mācību process sniedz gandarījumu!”. 14 skolēni, kas ir 64%, atbildēja, ka viņiem nepatīk mācīties, pamatojot atbildi ar tādiem komentāriem: “Mācīties ir garlaicīgi. Tas ir grūti. Man nepadodas eksakties priekšmeti, tāpēc nepatīk tos mācīties. Skolotāji uzdod pārāk daudz mājasdarbu, tāpēc man nepatīk apmeklēt skolu un mācīties”. Viens skolēns uzrakstīja, ka viņam neder neviens no atbilžu variantiem, tāpēc ka “mana motivācija ir atkarīga no stundas. Ir stundas, kurās man patīk mācīties, bet ir tādas, kurās nepatīk, tāpēc es izvēlējos nepatīk”. Ir redzams, ka lielākajai skolēnu daļai nepatīk mācīties, tomēr vairākas atbildes ir pamatotas ar mājasdarbu daudzumu, mācību slodzi vai konkrētiem mācību priekšmetiem, tāpēc var secināt, ka skolēni attieksmei pret mācībām ir noteikts iemesls, bet tas nav attiecināms konkrēti uz latviešu valodas stundu.

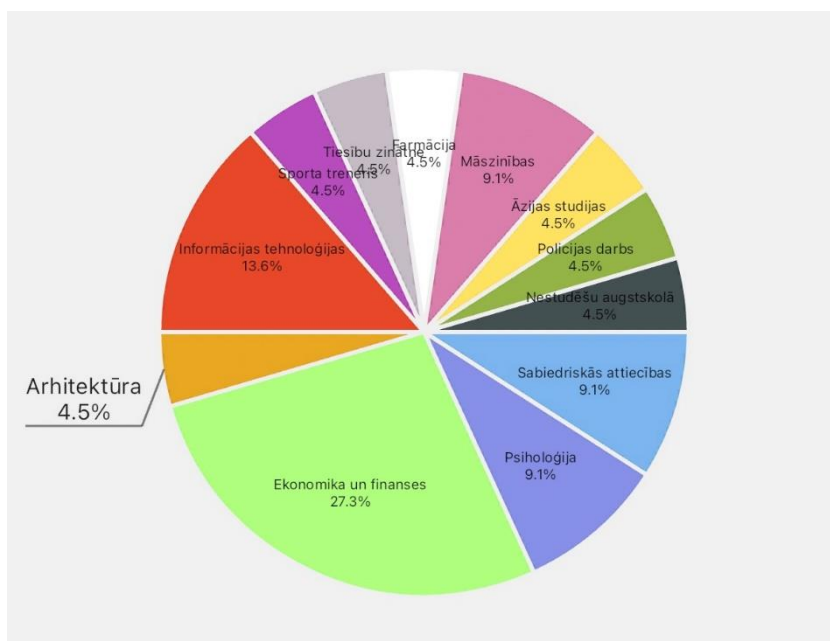
Priekšpēdējais jautājums bija “Atzīmē, lūdzu, savas vērtības!”. Jautājuma mērķis ir labāk izprast skolēnu personības, lai veiksmīgāk sadarbotos stundu laikā. Vērtību saraksta avots ir Čehlova vērtību saraksts grāmatā “Vidusskolēnu pašnoteikšanās attīstības humanitārie aspekti”, pēc kura vidusskolēnu vērtības parasti ir “interesants darbs, brīvība, nākotnes perspektīva, izziņa, pienākumi, kultūra, aktīva dzīvesdarbība, dzīves gudrība, veselība, dabas skaistums, māksla, mīlestība, materiāli nodrošināta dzīve, labi draugi, sabiedrības atzinums, pašpilnveidošanās, lamīga ģimenes dzīve, radošums, pārliecība par sevi un izklaide” (Čehlovs 2011, 32). Skolotāja aicināja skolēnus izvēlēties tikai šobrīd svarīgākās vērtības, apmēram 3.

3.10.att. Atbildes uz jautājumu “Atzīmē, lūdzu, savas vērtības!”

11. klases skolēnu populārākās vērtības ir interesants darbs (15 skolēni), veselība (10 skolēni) un labi draugi (9 skolēni). Aptaujas rezultāti atbilst teorētiskās nodaļas informācijai, pēc kuras “jaunieši ir ieinteresēti attiecību ar klasesbiedriem veidošanā un stiprināšanā, pašidentitātes meklējumos” (Sebre & Miltuze 2022, 357). Pašidentitātes meklējumos rezultātā skolēni izvēlas nākotnes profesiju, tāpēc interesants darbs ir viena no populārākajām vērtībām. Attiecību veidošanas un stiprināšanas rezultāts ir draudzība, tāpēc vēl viena populāra vērtība ir labi draugi. Skolniece, kura izvēlējās *izklaide*, pamatoja savu atbildi ar tādu komentāru: “Man bija emocionāli smags dzīves periods, kas ir saistīts ar ģimenes apstākļiem, tāpēc šobrīd mana prioritāte un vērtība ir izklaide. Šobrīd gribu priecāties un atpūsties pēc stresa”. Skolēni, kuri izvēlējās *interesantu darbu*, rakstīja, ka “interesants darbs ir laimīgas dzīves atslēga. Man patīk teiciens, ka ir jāatrod darbs, kas ir tavs vaļasprieks, tad nekad nebūs jāstrādā”. *Brīvības* izvēli pamatoja ar to, ka “mēs dzīvojam laikā, kad notiek karš Ukrainā, un tāpēc es bieži domāju, ka galvenais ir cilvēka un valsts brīvība”. Viens skolēns pamatoja atbildi *veselība* ar to, ka “kad tev kaut kas sāp, tu apzinies, ka veselība ir galvenā vērtība”. Viens skolēns uzrakstīja tādu komentāru par *pašpilnveidošanos*: “Mans mērķis ir kļūt par izglītotu cilvēku, tāpēc uzskatu pašpilnveidošanās par savu vērtību. Man patīk lasīt, apmeklēt jaunas vietas, paplašināt savu redzesloku”.

Pēdējais jautājums “Uzraksti augstskolu studiju programmas, kuras Tevi interesē” tika uzdots ar mērķi izprast 11. klases skolēnu intereses, lai veidotu interesantas un aizraujošas stundas par zinātnisko valodas stilu, piemēram, piedāvājot tekstus par aktuālām tēmām.

3.11.att. Atbildes uz jautājumu “Uzraksti augstskolu studiju programmas, kuras Tevi interesē”

Populārākā atbilde ir *ekonomika un finanses*, to izvēlējās 6 skolēni jeb 27%. 3 skolēni jeb 14% uzrakstīja *informācijas tehnoloģijas*. 2 skolnieces jeb 9% sniedza informāciju, ka vēlas studēt *māksliniecības*. Daži skolēni papildināja atbildi ar komentāriem: “Mana tante ir farmaceite, mani ļoti iedvesmo šī profesija, jo tas ir interesants darbs. Es esmu komunikabla, man patīk darbs ar cilvēkiem, tāpēc studēšu sabiedriskās attiecības. Es esmu empātiska un lasu grāmatas par psiholoģiju, tāpēc domāju, ka izvēlēšos psiholoģiju. Es nezinu, kur es studēšu, bet man padodas matemātika, tāpēc plānoju saistīt dzīvi ar ekonomiku, matemātiku vai biznesu. Skolā tika organizēta saruna ar absolventiem, kuras laikā policists stāstīja par savu profesiju, un pēc tam es sapratu, ka es arī gribētu kļūt par policijas darbinieku”. Tikai viens skolēns uzrakstīja, ka neplāno studēt pēc vidusskolas absolvēšanas, tāpēc neviena studiju programma viņu neinteresē. Ir svarīgi akcentēt, ka tas ir skolēns, kuram latviešu valodā ir 3.

Apkopojot aptaujas rezultātus, tika konstatēts, ka 11. klases kolektīvam ir raksturīgi atbalstīt viens otru un censties stundu laikā. Skolēni labprāt pilda radošus uzdevumus, uzstājas klases priekšā, apmeklē stundas ar prieku un interesi, prot izvērtēt savu uzvedību un secināt, kas ir pilnveidojams. Gandrīz visi skolēni zina, kuras studiju programmas viņus interesē, tāpēc izvēlas pievērst īpašu uzmanību noteiktiem mācību priekšmetiem, kas ir prioritāri.

Lielākā skolēnu daļa apzināti mācās vidusskolā, lai varētu turpināt mācības augstskolā. Skolēni, kuriem nepatīk mācīties, pamato to ar pārslodzi vai kādu mācību priekšmetu, kas nepadodas vai nepatīk. Skolēni neuzskata, ka mācīties nav svarīgi, ka mācību priekšmeti nav vajadzīgi, uzskata interesantu darbu par savu vērtību, tāpēc ir gatavi cītīgi strādāt, lai sasniegtu mērķi. Pēc aptaujas rezultātu analīzes bakalaura darba autore plānoja stundas, balstoties uz skolēnu interesēm un prioritātēm, piemēram, mēģināja iekļaut interesantus uzdevumus un metodes, lai motivētu skolēnus. Skolēni sniedza atgriezenisko saiti par aptauju un tās jautājumiem, tāpēc bakalaura darba autore saņēma informāciju, ka aptaujas veikšana pozitīvi ietekmēja skolotājas attiecības ar skolēniem: skolēni uzskata, ka aptaujas jautājumi apliecina, ka skolotājai ir svarīgs skolēnu viedoklis, viņa ir gatava uz klausīt, pieņemt dažādus viedokļus un rūpējas par skolēnu emocionālo stāvokli. Skolēni izteica viedokli, ka tāda pieeja iedvesmo un motivē censties vairāk.

4. IZMĒĢINĀJUMDARBĪBAS RAKSTUROJUMS

Tēma: VALODAS STILU DAUDZVEIDĪBA. ZINĀTNISKAIS VALODAS STILS

Bakalaura darba autore plānoja un vadīja 6 stundas par zinātnisko valodas stilu. Pēc Izglītības standarta informācijas, absolvējot vidusskolu, skolēniem, kas apgūst latviešu valodu optimālajā līmenī, klausoties un lasot teorētiskos avotus, ir nepieciešams prast nošķirt literāro valodu un sarunvalodu, izmantojot zināšanas par latviešu valodas stiliem. Skolēni veido saturam, žanram un stilam atbilstošus tekstus, veido zinātniskā stila tekstus, piemēram, ziņojumu. Skolēni diskutē par zinātniskā stila nozīmi, lieto jomas terminus, izvēlas precīzus gramatikas un interpunkcijas līdzekļus un ievēro pareizrakstības normas, veidojot tekstu (*Ministru kabineta noteikumi Nr. 416 2019*).

N.p.k.	Stundas tēma	Stundas sasniedzamais rezultāts	Vērtēšana	Starppriekšmetu saikne
1.	Valodas stilu daudzveidība	<ol style="list-style-type: none"> 1. Pēta valodas funkcionālo stilu pazīmes 2. Salīdzina dažādu stilu tekstus un secina, kādi valodas līdzekļi tika lietoti 	Skolēni mutiski vērtē viens otru, sadarbojoties pāros	Bioloģija, fizika
2.	Zinātniskā stila apakšstili un	<ol style="list-style-type: none"> 1. Lasa un pēta valodas līdzekļus dažādu zinātniskā stila apakšstilu tekstos 2. Aizpilda tabulu 	Formatīvais vērtējums procentos,	Bioloģija, fizika

	pazīmes	“Zinātniskā stila pazīmes”, izrakstot piemērus no zinātniskā stila tekstiem	uzslava	
3.	Pētnieciskais darbs, zinātnes valoda un atsauču noformēšana	<ol style="list-style-type: none"> 1. Piedalās diskusijā par zinātnisko stilu, izsaka pamatotu viedokli 2. Iepazīstas ar pētnieciskā darba mērķa un uzdevumu formulēšanas principiem 	Skolēni mutiski vērtē klasesbiedrus, sniedzot komentāru par paveikto darbu	Datorika, vēsture
4.	Zinātnes valoda un atsauču noformēšana (2. stunda)	<ol style="list-style-type: none"> 1. Patstāvīgi meklē informāciju mājaslapā zinatnesvaloda.lv un veido atgādni 2. Mācās noformēt atsauces uz avotiem 	Summatīvais vērtējums punktos. Punkti tiks pieskaitīti pie nākamā pārbaudes darba	Datorika, vēsture
5.	Populārzinātnisks raksts	<ol style="list-style-type: none"> 1. Izdomā savu pētījumu un veido populārzinātnisku rakstu par pētījuma rezultātiem 2. Ievēro pareizrakstības normas 	Summatīvais vērtējums ballēs pēc darbu prezentācijām 6. stundas laikā	Bioloģija, fizika, sociālās zinības
6.	Mans individuālais rakstīšanas stils. Prezentācija	<ol style="list-style-type: none"> 1. Ievēro pareizrakstības normas 2. Prezentē savu darbu 	Summatīvais vērtējums ballēs	Teātra māksla

Pirmās stundas ierosināšanas daļā skolotāja rādīja prezentācijas slaidu (skat. 1. pielikumu) un rosina skolēnus izteikt pieņēmumu par stundas tēmu, lai veicinātu domāšanas procesu. Aplūkojot attēlu, skolēni atbildēja, ka ir attēlota informācijas nodošana dažādas valodas situācijās, valodas situācijas atšķiras ar saziņas mērķi. Diskutējot par saziņas

mērķiem, skolēni secināja, ka *rakstīšanas stils*, kas tiek izmantots dermatoloģijas grāmatā, nav izmantojams ikdienas saziņā. Skolēni izteica viedokli, ka stundas tēma ir valodas situācijas. Skolotāja precizēja, ka stundas tēma ir valodas stilu daudzveidība un piedāvāja atcerēties valodas stilus, meklējot katram stilam atbilstošu attēlu. Skolēni pareizi nosauca sarunvalodas stila piemēru (īszīņa), daiļliteratūras stila piemēru (romāns par Hariju Poteru), publicistikas stila piemēru (intervija ar arhitektu), bet kļūdījās, nosaucot iesniegumu par zinātniskā stila teksta piemēru. Skolēni formulēja stundas mērķi un sasniedzamo rezultātu. Skolēni zināja valodas stilu nosaukumus, tāpēc stundas laikā bija nepieciešams atcerēties svarīgākās stilu pazīmes, lai būtu iespējams sākt rūpīgi mācīties par zinātniskā stila īpatnībām un normām. Skolēni pierakstīja valodas stila definīciju: „Vēsturiski izveidojies valodas paveids, kura lietošanas izvēle ir atkarīga no komunikācijas satura, vides un komunikatora attieksmes pret tiem” (Rozenbergs 1995, 80). Skolēni pierakstīja, kas nosaka valodas stila izvēli: “Valodas lietojuma joma, saziņas konteksts, informācijas saturs, runās mērķis, autora individuālais runas vai rakstības veids” (Ceļa karte skolotājam, 20).

Apjēgšanas daļa notika skolas bibliotēkas telpā. Skolēnu uzdevums bija atrast skolas bibliotēkā piecu valodas funkcionālo stilu tekstu piemērus un formulēt pierādījumus, kāpēc teksta paraugs atbilst noteiktam valodas stilam. Skolotāja piedāvāja tādu uzdevumu, lai nostiprinātu zināšanas par funkcionālu valodas stilu veidiem un pazīmēm, veicinātu sadarbību, ieinteresētu tēmā. Visiem skolēniem ātri izdevās atrast daiļliteratūras stila paraugu, izvēloties grāmatu no plauktiem. Skolēnu pieeja bija radoša, tāpēc daži skolēni izdomāja un izveidoja divu draugu saraksti uz lapas, lai izmantotu to kā sarunvalodas stila paraugu. Citi skolēni meklēja sarunvalodas dialogus romānos vai komiksos, jautāja, vai viņu saruna uzdevuma izpildes laikā tiks ieskaitīta kā sarunvalodas stila piemērs. Visi skolēni pareizi izvēlējās publicistikas un zinātniskā stila paraugus, piemēram, rakstus no žurnāliem “Ilustrētā zinātne” vai “Ilustrētā junioriem”, ķīmijas vai literatūras mācību grāmatas, intervijas no žurnāliem. Daži skolēni lūdza bibliotekārei atvērt savu e-pasta vēstuli, lai izmantotu to kā lietišķa stila paraugu, jautāja, vai bibliotekārei glabājas skolēnu paskaidrojumi. Atridot tekstu paraugus, tika organizēta apaļā galda diskusija, kuras laikā skolēni pierādīja, ka teksts atbilst noteiktam valodas stilam, minot valodas līdzekļu piemērus. Apaļā galda diskusija tika organizēta ar mērķi motivēt skolēnus analizēt sava darba rezultātus un izteikt savu viedokli. Darba autore vairākus mēnešus vadīja stundas 11. klasē prakses ietvaros, tāpēc, ņemot vērā darba pieredzi, secināja, ka, uzdodot atgriezeniskās saites jautājumu klasē, atbilde tiek saņemta no skolēniem, kas mācās uz 8, 9 un 10, savukārt lielāka skolēnu daļa uzskata, ka pašanalīze nav nepieciešama, tāpēc piedalās pasīvi. Tas nozīmē, ka apaļā galda diskusija jaunā vidē ir labs risinājums, kas palīdz veicināt vienlīdzīgu vidi un akcentēt, ka katra

dalībnieka atbilde ir svarīga. Apkopojot skolēnu atbildes, var secināt, ka skolēni nosauca tādus valodas līdzekļus: terminu lietojums, vienkārši un salikti teikumi, faktu un skaitļu lietojums, dialoga struktūra, metaforas un salīdzinājumi, slengs, uzruna, partikulas. Pēc diskusijas skolēni sniedza atgriezenisko saiti par sava darba rezultātiem, aprakstot, vai izdevās atrast visu piecu funkcionālo valodas stilu paraugus, pierādīt, ka tekstu paraugi atbilst vienam no valodas stiliem, kādi izteiksmes līdzekļi tika minēti klasesbiedru darbos, bet netika noteikti savā darbā.

Nākamajā stundā skolēni strādāja patstāvīgi. Stundas sākumā skolotāja lūdza atkārtot, kas un kāpēc tika izdarīts iepriekšējā stundā, lai aktivizētu skolēnu zināšanas. Skolotāja, rādot prezentāciju, iepazīstināja skolēnus ar zinātniskā stila apakšstiliem jeb paveidiem: mācību zinātnisko valodas stilu, populārzinātnisko valodas stilu un akadēmisko valodas stilu (skat. 2. pielikumu). Skolēniem tika izdalīti četri zinātniskā stila tekstu fragmenti: Jura Baldunčika “Terminoloģijas mutanti mūsdienu latviešu valodā” (skat. 3. pielikumu), Annas Vulānes “Beku rindas sēņu nosaukumi latviešu valodā: derivatīvi semantiskais raksturojums” (skat. 4. pielikumu), “Gēnu saistība” no Līgas Sausiņas “Bioloģijas vidusskolai, 2. daļa” (skat. 5. pielikumu) un raksts no žurnāla “Ilustrētā Zinātne” ar nosaukumu “Jauna lidmašīna padarīs lidošanu zaļāku” (skat. 6. pielikumu). Skolēni lasīja rakstu fragmentus, salīdzināja tekstu īpatnības, meklēja zinātniskā stila pazīmes, izmantojot visu stilu pazīmju sarakstu. Skolēniem tika izdalīts saraksts ar dažādu stilu pazīmēm, tāpēc ka skolēniem nebija priekšzināšanu par zinātniskā stila pazīmēm. Darba autore piedāvāja tādu uzdevumu, kurā skolēniem ir iespēja patstāvīgi noteikt un atpazīt zinātniskā stila pazīmes. Darba autore uzskata, ka piedāvāt informāciju par stila pazīmēm būtu neefektīvi, tāpēc ka skolēnu domāšana netiek aktivizēta, zināšanas netiek izmantotas, savukārt piedāvāt patstāvīgi pētīt, salīdzināt, meklēt kopsakarības un secināt ir efektīvas mācīšanas pieejas pamats. Izmantojot valodas stilu pazīmju sarakstu (skat. 7. pielikumu), skolēni aktivizē iepriekšējās zināšanas par četriem stilu pazīmēm, sasaistot jau apgūto ar zinātniskā stila pazīmēm, tādējādi loģiski strukturējot un nostiprinot zināšanas, rezultātā aizpildot tabulu “Zinātniskā stila pazīmes” ar pazīmēm un piemēriem no teksta. Stilu pazīmju sarakstā ir atrodamas 9 zinātniskā stila pazīmes: loģiski, ar faktiem pamatoti apgalvojumi, emocionāli un mākslinieciski neitrāla leksika, svešvārdu un terminu lietojums, iespaidums (pirmkārt, piemēram, tas ir) un paskaidrojumu iekavās lietojums, darbības vārdi 3. personas formā, plaši salikti teikumi, monologa forma, stāstījuma teikumu dominēšana un precizitāte. Visi skolēni pildīja uzdevumu, tāpēc ka skolotāja informēja, ka stundas beigās tiks piedāvāts darbs uz procentiem par zinātniskā stila apakšstiliem un pazīmēm. Uzdevumam tika atvēlētas 30 minūtes. Pārbaudot uzdevumu kopā, skolotāja secināja, ka skolēniem bija raksturīgs pieļaut kļūdas, tomēr, klausoties klasesbiedru

pamatojumus, tās tika izlabotas. Skolēnu darbu paraugi ir pieejami pielikumos (skat. 8. pielikumu).

Stundas beigās skolēni uzrakstīja darbu uz procentiem, kas tika vērtēts procentos. Skolēnu uzdevums bija uzrakstīt zinātniskā stila apakšstilu jeb paveidu nosaukumus, kā arī visas zinātniskā stila pazīmes (skat. 9. pielikumu). Darbs tika vērtēts atbilstoši kritērijiem (skat. 10. pielikumu), piemēram, pielikuma darbu rezultāti ir tādi:

1. Darbs augšējā kreisajā stūrī ir uzrakstīts uz 80%. Pamatojums: vārds *precizitāte* uzrakstīts kā *prezicitāte*, *emocionālā nokrāsa* ir rakstīts ar vienu garumzīmi, viena pazīme (ar faktiem pamatoti apgalvojumi) netika minēta.
2. Darbs augšējā labajā stūrī ir uzrakstīts uz 75%. Pamatojums: ir minētas tikai 7 pazīmes, kā arī *neitrāla leksika* rakstīts bez garumzīmes.
3. Darbs apakšējā kreisajā stūrī ir uzrakstīts uz 75%. Pamatojums: vārdā *termini* ir lieka garumzīme, ir pieminētas tikai 7 pazīmes.
4. Darbs apakšējā labajā stūrī ir uzrakstīts uz 85%. Pamatojums: ir minētas tikai 8 pazīmes, vārds *populārzinātniskais* rakstīts ar vienu garumzīmi.

Kopā darbu rakstīja 17 skolēni. Apkopojot skolēnu darbu rezultātus, var secināt, ka lielākā daļa (14 skolēni) uzrakstīja labi, tāpēc ka zemākais rezultāts šajā skolēnu grupā ir 70%. Divi skolēni saņēma 1%. Viena skolniece neuzmanības dēļ nepareizi izpildīja uzdevumu, uzrakstot uz lapas atgriezenisko saiti: “Es uzzināju jaunu informāciju par zinātnisko stilu, zinātniskā stila apakšstiliem. Šī informācija būs noderīga visiem”. Viens skolēns nodeva tukšu lapu. Viens skolēns saņēma 10%, tāpēc ka nepareizi izpildīja uzdevumu, uzrakstot uz lapas visus valodas stilus, kā arī zinātniskā stila apakšstilus. Var secināt, ka zems rezultāts ir tiem skolēniem, kuri nebija uzmanīgi vai motivēti. Skolēni, kuri cītīgi strādāja, iemācījās zinātniskā stila apakšstilus un pazīmes.

Nākamās stundas sākumā skolēniem tika piedāvāts mutisks ierosināšanas uzdevums, lai palīdzētu atcerēties zinātniskā stila apakšstilus. Skolotāja aprakstīja dažādas saziņas situācijas, savukārt skolēniem bija nepieciešams atbildēt, kurš apakšstils jeb paveids atbilst situācijas kontekstam. Skolotāja piedāvāja tādas situācijas:

- Skolotājam ir jāizskaidro skolēnam, kāpēc putni lido, izmantojot mācību grāmatu (mācību zinātniskais stils)
- Tu vēlies pārlicināt klasesbiedrus iesaistīties fizikas pulciņā (populārzinātniskais stils)
- Tu lasi augstskolas studenta bakalaura darbu (akadēmiskais stils)

- Tu esi students mākslas vēstures lekcijā (akadēmiskais stils)

Skolēni pareizi atbildēja un sniedza atgriezenisko saiti, ka uzdevums ir viegli izpildāms. Skolotāja piedāvāja katram individuāli izdomāt citas saziņas situācijas, kurās būs lietojams katrs no zinātniskā stila apakšstiliem. Ir svarīgi akcentēt, ka uzdevuma izpildē aktīvi piedalījās arī tie skolēni, kuri parasti atbild mazāk, ir pasīvi. Skolēnu saziņas situāciju piemēri: skolēns aizvieto skolotāju 5. oktobrī un vada stundu, cilvēks cenšas apgūt spēņu valodu kursus, 11. klase veido konspektu par mākslas virzieniem (mācību zinātniskais stils), cilvēks lasa žurnālu "Astes", zinātnieks raksta bērnu enciklopēdiju par planētām, ārsts vēlas popularizēt savu "Instagram" kontu un publicē faktus par slimībām (populārzinātniskais stils), skolotāja raksta bakalaura darbu (akadēmiskais stils). Pēc ierosināšanas uzdevuma skolotāja rosināja debates-tiesu par zinātnisko stilu, sadalot skolēnus divās grupās. Skolēni tika sadalīti pēc nejaušības principa. Pirmā grupa bija advokāti, kuru uzdevums bija aizstāvēt zinātniskā stila nepieciešamību, pierādīt, ka valoda nevar pilnvērtīgi eksistēt bez zinātniskā stila, otrā grupa bija prokurori, kuru uzdevums bija pierādīt, ka zinātniskais stils nav nepieciešams. Diviem skolēniem bija tiesnešu loma. Skolēniem bija 15 minūtes, lai sagatavotu argumentus. Debašu mērķis bija akcentēt zinātniskā stila nepieciešamību. Katrā grupā piedalījās 9 dalībnieki, tāpēc skolotāja informēja, ka runās katrs grupas dalībnieks, tāpēc katram ir jāgatavo savs arguments. Debašu laikā katram skolēnu pārim, kurā ir viens advokāts un viens prokurors, būs viena minūte, lai izteiktu savus argumentus. Tas nozīmē, ka katrs runā apmēram 30 sekundes. Tiesneši kontrolē laiku. Runātāju nedrīkst pārtraukt runāšanas laikā, pretējā gadījumā tiesneši ieliks nulli. Kad abi runātāji izteica savu argumentu, vienas minūtes laikā abi dalībnieki drīkst kritizēt, nepiekrīst argumentam, uzdot jautājumu, formulēt kontrargumentu. Tiesneši atzīmē, kura runātāja vārdi pārliecina vairāk, ieliekot plusu. Viens pluss ir viens punkts. Uzvarētāji ir komanda, kurai būs vairāk punktu.

Skolotāja nepareizi saplānoja laiku, tāpēc tikai puse no dalībniekiem paspēja piedalīties tiesā. Uzdevums tika turpināts nākamajā stundā. Izvērtējot debašu-tiesas rezultātus, ir saprotamas uzdevuma priekšrocības: skolēniem bija interesanti piedalīties, patika radoši izpausties, iejusties lomā, īpaši skolniekam, kurš apsver iespējas apgūt tiesību zinātni pēc skolas absolvēšanas. Skolēniem bija iespēja pilnveidot publiskās uzstāšanās prasmes, argumentēšanas un klausīšanās prasmes. Uzdevuma veidam bija arī trūkumi, kurus bija grūti paredzēt, piemēram, ka tiesnešu raksturi būs ļoti atšķirīgi, kas traucēs efektīvu darbu. Viens no tiesnešiem bija kautrīgs un pasīvs skolēns, tāpēc otrs tiesnesis runāja vairāk, bieži pārtrauca, uzņēmās līdera lomu. Lai pilnveidotu stundu, būtu nepieciešams ņemt vērā skolēnu rakstura īpašības, lai veidotos konkurentspējīgas komandas. Tikai viens skolēns saņēma nulli

par debašu noteikumu apzinātu neievērošanu. Apkopojot rezultātus, tiesneši paziņoja, ka uzvarēja advokātu grupa, kas ir pozitīvs rezultāts, tāpēc ka tas apliecina zinātniskā stila nepieciešamību, skolēnu zināšanas un izpratni par zinātniskā stila mērķiem un īpatnībām. Skolēni formulēja daudzveidīgus argumentus, sadarbojās, palīdzot viens otram formulēt un pilnveidot argumentus. Skolēni secināja, ka žesti un mimika dažreiz ir svarīgāki par argumentu, tāpēc ka daži skolēni saņēma punktu tāpēc, ka oponents nebija pārliecināts par sava argumenta saturu. Satura kvalitāte ietekmēja rezultātu mazāk nekā pārliecība, intonācijas, poza un gatavība atbildēt oponentam. Pēc skolēnu argumentiem var spriest, ka 11. klase apzinās zinātniskā stila nepieciešamību, tāpēc ka tika minēti tādi argumenti:

- Zinātne attīsta cilvēku domāšanu un veido valsts nākotni, tāpēc ir svarīgi apgūt zinātnisko stilu. Zinātniskais stils ir ceļš uz panākumiem. Zinātniskais stils ir nepieciešams cilvēkiem ar augstāko izglītību. Cilvēki ar augstāko izglītību veic nopietnas funkcijas sabiedrībā. Kā profesiju piemēri tika minēti ārsti, arhitekti, skolotāji, IT speciālisti un tiesneši. Gudrība ir vērtība. Pasaulē eksistē tikai nepieciešamas zināšanas, kas atvieglo un pilnveido dzīvi.

Argumenti pret zinātnisko stilu bija vājāki pēc satura, piemēram:

- Zinātniskais stils nav naudas pelnīšanas veids. Advokāts nepiekrita un pamatoja, ka eksistē slaveni zinātnieki, kuri regulāri lieto zinātnisko stilu, rakstot par atklājumiem zinātnē un kuru darbs tiek attiecīgi apmaksāts.
- Skolēnus var izglītēt, izmantojot sarunvalodas stilu. Advokāts minēja, ka zinātniskais stils attīsta domāšanu, tāpēc izglītība sarunvalodā nebūs kvalitatīva.
- Pagātnē cilvēki dzīvoja bez zinātniskā stila. Advokāts akcentēja, ka pasaule nemitīgi attīstās, tāpēc tādām apgalvojumam nav loģiska pamatojuma: mūsdienās ir iespēja dzīvot droši un laimīgi, pateicoties progresam.

Nākamais uzdevums bija izpētīt mājaslapas *zinatnesvaloda.lv* saturu par pētnieciskā darba mērķa un uzdevumu formulēšanu, kā arī iepazīties ar sadaļas “Lietojamās frāzes” saturu un veidot konspektu. Skolēnu mājasdarbs uz nākamo stundu bija pabeigts konspektu. Skolotāja informēja, ka konspektu tiks atļauts izmantot, rakstot nobeiguma darbu uz atzīmi, tāpēc ir vērts veidot labu, kārtīgu konspektu (skat. 11. pielikumu).

Nākamās stundas mērķis bija palīdzēt skolēniem iemācīties pareizi noformēt atsauces uz avotiem. Stundas sākumā skolotāja piedāvāja skolēniem tādu atsauces noformēšanas paraugu: “Skolēnu veidoti žurnāli, skolēnu veidotas izstādes par viņu valsti un nākotnes pilsētu dizainu ir daži pusaudžu grupu darba piemēri (Gallacher 2010).” (*Odiņa* 2023). Skolotāja aicināja

skolēnus izteikt pieņēmumus, kāpēc pareiza atsauču noformēšana ir nepieciešama un svarīga. Skolēni atbildēja, ka tas ir nepieciešams, lai būtu skaidrs, kas ir frāzes autors. Skolotāja jautāja, kāpēc ir svarīgi zināt frāzes autoru. Skolēni atbildēja, ka tas ir saistīts ar autortiesībām. Skolotāja palīdzēja formulēt secinājumu: “Teksts bez atsaucēm ir plaģiāts”. Nākamais uzdevums bija atrast un pierakstīt vārda plaģiāts skaidrojumu, izmantojot interneta resursus. Skolēni izmantoja tezaurs.lv un letonika.lv skaidrojošās vārdnīcas. Tika pierakstīts tāds skaidrojums: “Cita autora darba vai tā daļas (literāra, zinātniska darba, izgudrojuma u. tml.) uzdošana par savu, publicēšana ar savu vārdu vai pseidonīmu” (*Letonika*). Skolotāja informēja, ka augstskolas darbi, kuros tika konstatēts plaģiāts, netiek vērtēti. Skolēni mutiski formulēja stundas mērķi: “Iemācīties pareizi noformēt atsauces”. Skolēniem tika rādīts prezentācijas slaidis ar atsauču noformēšanas paraugiem (skat. 12. pielikumu). Viens skolēns jautāja, kāpēc izmantotās literatūras pieraksta piemērā daži vārdi ir rakstīti slīprakstā. Skolotāja atbildēja, ka viens no atsauču noformēšanas noteikumiem ir grāmatas nosaukuma rakstīšana slīprakstā. Viena skolniece paziņoja, ka nesaprot atšķirību starp atsauci uz vārdiem un izmantoto literatūru. Skolotāja uzrakstīja uz tāfeles bakalaura darba daļu nosaukumus, darba struktūru, lai palīdzētu skolniecei saprast, kas ir izmantotās literatūras saraksts. Uz tāfeles bija pierakstītas tādas zinātniskā darba daļas: titullapa, anotācija, saturs, ievads, teorētiskās un praktiskās daļas nodaļas, secinājumi, izmantotās literatūras saraksts, pielikumi. Skolēniem nebija priekšzināšanu par zinātniskā darba struktūru, tāpēc tika veltīts laiks bakalaura darba struktūras apspriešanai. Pēc zinātniskā darba daļu apspriešanas skolotāja uzdeva skolēniem izvēlēties vienu mācību grāmatu, kura šodien ir paņemta līdzī, izlasīt vienu nodaļu un rakstiski noformēt atsauci uz citātu, atsauci un pārfrāzējumu, kā arī pierakstīt grāmatas nosaukumu izmantotās literatūras sarakstā. Tika izvēlēta fizikas mācību grāmata. Skolēniem bija grūtības, pildot darbu, tāpēc ka tas tika darīts pirmo reizi. Tas nozīmē, ka bija vajadzīga skolotājas palīdzība. Tika konstatēts, ka skolēni pieļauj kļūdas, liekot punktu nepareizā vietā, piemēram, pirms pēdiņām, liekot komatu aiz autora uzvārda. Vislielākās grūtības sagādāja izmantotās literatūras noformēšana, tāpēc tika nolemts lūgt skolniecei, kurai bija precīzs atsauču noformēšanas veids, ievadīt pareizu variantu tukšā PowerPoint slaidā, lai visiem klasesbiedriem būtu iespēja salīdzināt darbus un izlabot kļūdas. Skolniece, kurai izdevās pareizi noformēt atsauces, izvēlējās tēmu par siltuma mašīnām un pierakstīja tādas teikumus:

“ Rakstot par siltuma mašīnām, Edvīns Šilters (*Šilters* 2006, 61) uzskata, ka “siltuma mašīna, patērējot siltuma daudzumu, cikliskā procesā pastrādā mehānisku darbu”. ”

“Siltuma dzinēju darbināšanai izmanto akmeņogles, naftu un benzīnu (*Šilters* 2006).”

“Šilters, E. (2006). *Fizika 11. klasei*. Rīga: Lielvārds.” (skat. 13. pielikumu).

Stundas beigās skolēniem tika izdalītas lapas, lai saņemtu atgriezenisko saiti par stundas rezultātiem. 11. klase rakstīja savas atziņas par atsauču noformēšanu. Apkopojot rezultātus, skolotāja var spriest, ka tika sasniegts labs rezultāts, kas ir pamatojams ar skolēnu atziņām. Skolēni uzrakstīja, ka, noformējot atsauces, grāmatas nosaukums jāraksta slīprakstā, obligāti jānorāda gads un izdevniecība, autora uzvārds un pirmais vārda burts, lapaspusi, teikuma beigās jāliek punkts. Daži skolēni, sniedzot atgriezenisko saiti, pieļāva neprecizitātes, uzrakstot, ka obligāti jāraksta pilns autora uzvārds *un vārds, vienmēr* jānorāda lapaspuse, *grāmatas nosaukums un izdevniecība* jāraksta slīprakstā. Neprecizitātes ir izskaidrojamas ar faktu, ka atsauču noformēšanai tika veltīta tikai viena mācību stunda. Lai sasniegtu labāku rezultātu, ir nepieciešams vairāk laika un pieredzes atsauču noformēšanā, tāpēc skolēniem tika uzdots mājasdarbs. Mājasdarba uzdevums bija izvēlēties vienu mācību vai daiļliteratūras grāmatu un rakstiski noformēt 2 pārfrāzējumus, 2 citātus un izmantotās literatūras sarakstu ar grāmatas nosaukumu.

Nākamajā stundā skolēni pildīja noslēguma darbu: izdomāja pētījumu, kurš varētu būt veikts Latvijā, un veidoja ziņojuma zinātniskajā stilā par pētījuma rezultātiem, izmantojot zinātnes valodas frāzes. Darbs tika uzdots ar mērķi pārbaudīt skolēnu izpratni par zinātnisko stilu, skolēnu zināšanas par zinātniskā stila īpatnībām, lai būtu iespējams secināts, vai tika sasniegts labs rezultāts, vadot stundas par zinātnisko valodas stilu. Darbu rakstīja 22 skolēni. Skolēni izdomāja tādas pētījuma tēmas: mūsdienu apsardze, kafijas automātu ietekme uz skolēnu psihisko stāvokli, datorspēju ietekme uz jauniešu dzīvi, atkarību problēmas, mākslīgā intelekta ietekme uz darba tirgu, tehnoloģiju izmantošana mācību procesā, COVID-19 ietekme uz cilvēku uzvedību, cenzūra sociālajos tīklos, suņu veselība Latvijā, mobilo telefonu lietošanas laiks, latviešu ēšanas paradumi, bērnu dzīvesveida ietekme uz dzīvi, mājasdarbu nepieciešamība skolās, mūzikas ietekme uz mācību procesu un grāmatu lasīšana jauniešu vidū. Vispopulārākā tēma 11. klases darbos ir tehnoloģiju izmantošana vai ietekme uz jauniešiem, kas ir pamatojams ar faktu, ka pieci skolēni izvēlējās dažādus iepriekš minētas tēmas variantus.

Izpētot 11. klases darbus, tika konstatēts, ka jaunieši veiksmīgi pamatoja pētījuma aktualitāti, piemēram, rakstot, ka telefona lietošanas problēma ir aktuāla, tāpēc ka pārmērīga telefona lietošana negatīvi ietekmē gan fizisko, gan mentālo veselību. Lielākā skolēnu daļa norādīja pētījuma mērķi, piemēram, pētīt un apkopot informāciju par skolēnu lasīšanas paradumiem. Vairākos darbos tika izteikta hipotēze, piemēram, ka 20% skolēnu lasa literatūru

par mākslas virzieniem. Daži skolēni uzrakstīja pētījuma metožu nosaukumus, piemēram, aptaujas metode, novērošanas metode.

Gandrīz visi skolēni sniedza informācija par pētījuma rezultātiem, piemēram, izdomājot, ka jaunieši lieto telefonu 6 – 8 stundas dienā. Secinājumi 11. klases darbos bija dažādi, tomēr svarīgi uzsvērt, ka vairākiem secinājumiem vajadzētu būt izsmeļošākiem, pamatotiem, pierādītiem. Jaunieši lietoja tādas zinātnes valodas frāzes: tālākie pētījumi pierādījuši, pētījumā tika analizēts, rezultāti varētu norādīt uz, pētījuma aktualitāte saistīta ar, pētījuma hipotēze ir apstiprinājusies, analizējot rezultātus, analīzes rezultāti un dati liecina, balstoties uz faktu, rezultātā tika pierādīts, var secināt, pētījuma laikā tika veikta, būtisks aspekts ir, tika apkopoti dati, pētījumi liecina. Visbiežāk lietota frāze ir rezultāti liecina, to lietoja gandrīz visi skolēni.

Analizējot 11. klases darbus, tika konstatēti vairāki trūkumi. Viena skolniece lietoja frāzes, kas neatbilst zinātniskajam valodas stilam, piemēram, “intrigējoši rezultāti” vai “pārsteidzoši liels skaits” nav emocionāli neitrāla leksika, tāpēc ka tiek izteikts viedoklis, pausta attieksme. Vairāki skolēni neuzmanības dēļ lietoja gan 3., gan 1. vai 2. personas vietniekvārdus, piemēram, “es aptaujāju”, “es atklāju”, “mēs varam redzēt”, “mana pētījuma tēma”, “es sapratu”, “mūsu pētījuma grupa”, “mēs varam secināt”, “drošība mums ir svarīga”, “šī problēma mums”, “mums jābūt uzmanīgiem”, “mēs varam darīt”. Darba autore uzskata, ka 1. personas lietojums ir izskaidrojams ar uzmanības trūkumu, tāpēc ka darbā tika lietota arī 3. personas forma, kas nozīmē, ka skolēnam ir zināšanas par zinātniskā stila prasībām.

Ņemot vērā faktu, ka gandrīz visiem 11. klases skolēniem dzimtā valoda ir krievu valoda, kuras lingvistiskā struktūra neparedz garumzīmju izmantošanu, jauniešiem bija raksturīgs pieļaut pareizrakstības kļūdas, neliekot garumzīmes nepieciešamās vietās vai liekot nepareizi. Tas nozīmē, ka jaunieši “nedzird” garumzīmes, kas ietekmē ne tikai pareizrakstību, bet arī uzrunu, tāpēc ka pastiprina akcentu. Tika pieļautas arī leksiski stilistiskās kļūdas, piemēram, “brokastis in būtiska ikdienas aktivitāte”. Nav pieļaujams apzīmēt *brokastis* ar vārdu *aktivitāte*, tāpēc ka, pēc tezaurs.lv informācijas, aktivitāte ir “aktīva darbība, enerģiska rīcība”. Varētu izlabot kļūdu, aizvietojo vārdu *aktivitāte* ar vārdu *ēdienreize*.

Vērtējot noslēguma darbu, tika izstrādāti vērtēšanas kritēriji. Tika noteikts darba apjoms, 250 vārdi. Darbs tika vērtēts pēc šādiem kritērijiem: apjoms (2 punkti), rindkopu dalījums (2 punkti), ziņojuma secīgums (3 punkti), ortogrāfijas un interpunkcijas normu ievērošana (4 punkti), stils (4 punkti) un saturs (5 punkti). Maksimālais punktu skaits ir 20. Neviens skolēns nav saņēmis maksimālo punktu skaitu. Tika konstatēts, ka 20 skolēni, kas ir

90%, ievēroja apjomu un saņēma 2 punktus. Viens skolēns uzrakstīja 120 vārdus, tāpēc saņēma 0 punktu. Viens skolēns uzrakstīja 226 vārdus un saņēma 1 punktu. Visi 22 skolēni ievēroja rindkopas, atkāpes no kreisās puses. Par ziņojuma secīgumu 16 skolēni saņēma 3 punktus. Četri skolēni saņēma 2 punktus, tāpēc ka teksta daļas nebija loģiski vai saturiski saistītas. Lai rezultāts būtu augstāks, skolēniem būtu nepieciešams rakstīt katras daļas beigās tādu teikumu, kas saturiski pabeidz iepriekšējo daļu un atklāj nākamo daļu. Divas skolēnieces saņēma 1 punktu: vienai skolnieces tekstā nebija nobeiguma, savukārt otrās skolnieces ievads bija nepamatoti īss. Par ortogrāfijas un interpunkcijas normu ievērošanu neviens skolēns nav saņēmis augstāko punktu skaitu. Pieci skolēni saņēma 3 punktus. Piecpadsmit skolēni saņēma 2 punktus. Viens skolēns saņēma 1 punktu. Viens skolēns saņēma 0 punktu. Par zinātniskā stila ievērošanu neviens skolēns nesaņēma maksimālo punktu skaitu. Viens skolēns saņēma 3 punktus, deviņi skolēni saņēma 2 punktus, desmit skolēni saņēma 1 punktu un divi skolēni saņēma 0 punktu. Par teksta saturu sešpadsmit skolēni saņēma 5 punktus, divi skolēni saņēma 4 punktus, divi skolēni saņēma 3 punktus, divi skolēni saņēma 2 punktus. Var secināt, ka visvairāk kļūdu skolēni pieļauj, lietojot frāzes vai vārdus, kas neatbilst zinātniskajam stilam. Ir svarīgi pieminēt, ka skolēniem tika atļauts izmantot atgādni par zinātniskā stila frāzēm, kas nozīmē, ka kļūdu skaits varētu būt lielāks, ja skolēni pildītu darbu bez atgādes izmantošanas iespējas. Vēl viens aspekts, kuram ir nepieciešams pievērst uzmanību, ir fakts, ka skolēni pildīja līdzīgu darbu pirmo reizi, kas nozīmē, ka turpmāk, pildot līdzīgus darbus, skolēniem būs pieredze un izpratne par raksturīgām kļūdām, tāpēc rezultāts būs augstāks. Par ziņojumu skolēni saņēma vērtējumu ballēs.

4.1. tabula

Skolēnu vērtējumi par ziņojumu zinātniskajā stilā

Vērtējums ballēs	Skolēnu skaits
10	-
9	1 skolēns
8	9 skolēni
7	6 skolēni
6	4 skolēni
5	-
4	-
3	2 skolēni
2	-
1	-

Sešpadsmit skolēniem ir labs rezultāts, kas ir 7, 8 vai 9 par ziņojumu. Diviem skolēniem ir nesekmīgs vērtējums, kas ir 3. Tas ir izskaidrojams ar skolēnu attieksmi pret mācībām, zemu motivāciju, vājām latviešu valodas zināšanām un paviršu darbu stundās. Skolēni, kuri saņēma 3, nebija aktīvi stundu laikā, lietoja telefonu un gulēja, tāpēc atgādnē ar zinātniskā stila frāzēm netika izveidota vai tika izveidota pavirši, kas nozīmē, ka skolēniem nebija iespējas pārbaudīt teksta satura atbilstību zinātniskā stila normām. Var secināt, ka temats par zinātnisko stilu tika apgūts veiksmīgi: skolēniem izdevās veidot tekstu zinātniskajā stilā, izdomāt pētījumu, pamatot pētījuma rezultātus ar faktiem, lietot frāzes, kas atbilst zinātniskajam stilam. Skolēniem ir izpratne un zināšanas par zinātniskā stila iezīmēm un tekstveides principiem. Iepriekš minēts, ka skolēniem ir raksturīgs pieļaut ortogrāfijas, interpunkcijas un stila kļūdas, kas atbilst Zentas Anspokas grāmatas “Latviešu valodas apguve” informācijai par skolēnu kļūdām eksāmenā. Pēc noslēguma darba analīzes bakalaura darba autorei mainījās viedoklis par stundu plānojumu un norisi: pētījumā noskaidrots, ka zinātniskā stila veiksmīgai apguvei ir nepieciešams vairāk stundu. Lielāks stundu skaits dotu iespēju padziļināti izpētīt zinātnisko stilu un veidot vairāk tekstu, kas pozitīvi ietekmētu noslēguma darba rezultātus. Tika noskaidrots, ka skolēni pieļauj neuzmanības kļūdas un bieži lieto frāzes, kas neatbilst zinātniskajam stilam, tāpēc var pieņemt, ka tekstveides prakse palīdzētu izvairīties no ortogrāfijas, interpunkcijas un stila kļūdām.

SECINĀJUMI

1. Valoda ir cilvēka bagātība un vērtība, tāpēc katra izglītota cilvēka pienākums ir lietot valodu atbilstoši tās normām, nemītīgi to izkropjot, tādējādi izrādot cieņu pret sevi un valsti, sniedzot ieguldījumu valsts nākotnē. Ir svarīgi izvēlēties valodas stilu atbilstoši saziņas situācijai, zinot zinātniskā, lietišķā, publicistikas, sarunvalodas un daiļliteratūras stila īpatnības.
2. Mūsdienu skolēniem raksturīgs pieļaut stila kļūdas, piemēram, lietojot sarunvalodas vārdus, veidojot teikumus pēc citu valodu sintakses normām, tāpēc valodas funkcionālo stilu apguvei ir nepieciešams veltīt īpašu uzmanību. Lai palīdzētu skolēniem iemācīties korekti lietot valodas stilu, jau sākumskolas posmā ir nepieciešams skaidrot, ka katram cilvēkam jāmacās ne tikai saprast izlasīto, bet arī novērtēt un radīt savu tekstu. Lai palīdzētu skolēniem iemācīties veidot tekstus zinātniskajā stilā, skolotājs var piedāvāt plānot savu tekstu pirms rakstīšanas, pārlasīt visu tekstu un būt gatavam labot kļūdas, papildināt ar jaunām idejām pēc rakstīšanas.
3. Izmēģinājumdarbības rezultāti liecina, ka izplatītas skolēnu kļūdas ir emocionāli ekspresīvās leksikas lietošana, 1. un 2. personas lietošana un pareizrakstības kļūdas. Plānojot darbu klasē, ir būtiski atvēlēt laiku iepriekš minēto aspektu apguvei un pilnveidei.
4. Bakalaura darba mērķis ir sasniegts, tāpēc ka stundu vadīšanas laikā, piedāvājot dažādus uzdevumus un izmantojot dažādas metodes, salīdzinot un analizējot pārbaudes darbu rezultātus, bija iespējams izvērtēt izvēlēto metožu un uzdevumu piemērotību kvalitatīvai zinātniskā valodas stila pazīmju un īpatnību apguvei.
5. Lai pilnvērtīgi apgūtu tematu par zinātnisko stilu, ir nepieciešamas 10 vai vairāk mācību stundas. Bakalaura darba ietvaros tika novadītas 6 stundas, kuru laikā skolēni apguvuši zinātniskā stila pazīmes, par ko liecina formatīvā darba rezultāti, pēc kuriem zemākais rezultāts skolēnu grupā ir 70%. Skolēni ir pilnveidojuši prasmes izstrādāt ziņojumu zinātniskajā stilā. Tika konstatēts, ka 72% skolēnu ziņojuma kvalitāte atbilst 7, 8 vai 9 ballu līmenim, bet, analizējot pieļautās kļūdas, tika secināts, ka galvenais kļūdu iemesls ir uzmanības trūkums, tāpēc būtu nepieciešams piedāvāt skolēniem nostiprināt zināšanas un prasmes, lai uzlabotu rezultātus. Skolēniem ir zināšanas par teksta daļām, ievada un nobeiguma rakstīšanu, zinātniskā stila iezīmēm, tāpēc tika secināts, ka, mainot stundu plānojumu un saturu, bet izmantojot līdzīgas metodes, varētu uzlabot mācību rezultātus.

IZMANTOTĀ LITERATŪRA UN AVOTI

1. Akadēmiskās informācijas centrs. (n.d.). *Vērtēšanas sistēma Latvijā*. Pieejams: <https://aic.lv/izglitiba-latvija/vertesanas-sistema>
2. Anspoka, Z. (2021). *Latviešu mācībvalodas un mazākumtautību izglītības iestāžu vidusskolēnu latviešu valodas kompetence*. Latviešu valodas apguve. XIII Starptautiskais baltistu kongress: rakstu krājums.
3. Anspoka, Z. & Tūbele, S. (2015). *Lingvodidaktika*. Rīga: Latviešu valodas aģentūra.
4. Baldunčiks, J. (2004). *Terminoloģijas mutanti mūsdienu latviešu valodā*. Rīga: Jumava.
5. Čehlovs, M. (2011). *Vidusskolēnu pašnoteikšanās attīstības humanitārie aspekti*. Rīga: RaKa.
6. Feinšteina, Š. (2009). *Secrets of the Teenage Brain: Research-Based Strategies for Reaching and Teaching Today's Adolescents*. Pieejams: https://books.google.lv/books?hl=lv&lr=&id=ct90AwAAQBAJ&oi=fnd&pg=PP1&dq=teaching+teenages&ots=wZtHP2JYPi&sig=6d17fLycrd1GIR4uWzYi1RCjXys&redir_esc=y#v=onepage&q=teaching%20teenages&f=false
7. Hahele, R. (2005). *Skolēna zinātniski pētnieciskā darbība*. Rīga: RaKa.
8. Holmss, J. (2015). *Teaching critical thinking*. Pieejams: <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC4568696/>
9. Ilustrētā Zinātne. (2023). *Jauna lidmašīna padarīs lidošanu zaļāku*.
10. Jahrling, R. (2012). *Experimental Pedagogy, the Science of Education*. Pieejams: <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/08919402.1923.10532906?journalCode=vzps20>
11. Khesht, M. (2019). *The relationship between gender, age, anxiety, depression, and academic achievement among teenagers*. Pieejams: https://journals.lww.com/jfmpe/fulltext/2019/08030/The_relationship_between_gender_age_anxiety.6.aspx
12. Krašens, S. (n.d.). *What is Academic Language Proficiency?* https://www.sdkrashen.com/content/articles/krashen_brown_alp.pdf
13. Kristapsone, S. (2008). *Zinātniskā pētniecība studiju procesā*. Rīga: Biznesa augstskola Turība.

14. Kvašīte, R. (2013). *Latviešu valodas stili. Latviešu valoda. A. Veisbergs (red.)*. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds.
15. Laiveniece, D. (2014). *Zinātniskās rakstīšanas skola*. Liepāja: LiePa.
16. Letonika. *Skaidrojošā vārdnīca*. Pieejams:
<https://letonika.lv/groups/default.aspx?r=10621049&q=pla%C4%A3i%C4%81ts&cid=716137&g=2>
17. Literatūra.lv. (n.d.). *Gothards Frīdrihs Stenders*. Pieejams:
<https://www.literatura.lv/personas/gothards-fridrihs-stenders>
18. Lokmane, I. (n.d.) *Publicistikas valodas vieta funkcionālo paveidu un stilu sistēmā*.
Pieejams:
https://www.lu.lv/fileadmin/user_upload/lu_portal/apgads/PDF/VNF_1/I_Lokmane_1_VNF_1.pdf
19. Mārtinsone, K. (n.d.). *Pētniecības terminu skaidrojošā vārdnīca*. Pieejams:
<https://www.rsu.lv/petniecibas-terminu-vardnica>
20. Ministru kabineta noteikumi Nr. 416. (2020). *Noteikumi par valsts vispārējās vidējās izglītības standartu un vispārējās vidējās izglītības programmu paraugiem*. Pieejams: <https://likumi.lv/ta/id/309597-noteikumi-par-valsts-visparejas-videjas-izglitibas-standartu-un-visparejas-videjas-izglitibas-programmu-paraugiem>
21. Neatkarīgā Rīta Avīze. (2020). *Aptauja: trešā daļa vidusskolēnu nav izlēmuši vai pēc absolvēšanas uzsākt studijas*. Pieejams: <https://nra.lv/latvija/izglitiba-karjera/332032-aptauja-tresa-dala-vidusskolenu-nav-izlemusi-vai-pec-absolvesanas-uzsakt-studijas.htm>
22. Odiņa, I. (2023). *Bakalaura darba prasības 2023*. Pieejams:
<file:///C:/Users/37126/Documents/Bakalaura%20darba%20pras%C4%ABbas%202023.pdf>
23. Rajana, K. (2006). *Attachment style, centrality of groups membership, reported emotional intelligence and friendships in children and adolescents*. Pieejams:
<https://www.proquest.com/docview/304938267>
24. Ričards, D. & Bērnsa, A. (2012). *The Cambridge Guide to Pedagogy and Practice in Second Language Teaching*. Pieejams:
<https://books.google.lv/books?hl=lv&lr=&id=yCTeAgAAQBAJ&oi=fnd&pg=PA112&dq=teaching+teenagers&ots=aq33jvHdLi&sig=qP-Fq2IT->

38. Valsts izglītības satura centrs. (2019). *Vadlīnijas skolēnu zinātniskās pētniecības darbu izstrādei un vērtēšanai*. Pieejams: <https://www.visc.gov.lv/lv/media/601/download>
39. Veisbergs, A. (2006). *Latviešu valodas zinātniskais stils (ietekmes un attīstība)*. Rīga: Latviešu valodas institūts.
Pieejams: https://www.shs-conferences.org/articles/shsconf/pdf/2023/29/shsconf_icepcc2023_03024.pdf
40. Vongs, L. (2011). *The learning styles and strategies of effective language learners*.
<https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0346251X1100056X>
41. Vulāne, A. (2023). *Beku rindas sēņu nosaukumi latviešu valodā: derivatīvi semantiskais raksturojums*. Latviešu valodas institūts.

PIELIKUMI

1. pielikums. PowerPoint prezentācija “Valodas stilu daudzveidība”

Jānis Paraudziņš
pārdevējs

Aldis Visvaris
uzņēmuma “XYZ” vadītājs

iesniegums,

I. ūdzu atbrīvojot mani no darba pēc abpusējās vienošanās, sākot ar š.g. 1. augustu.

Rīga,
2019. gada 1. jūlijs

(vieta parakstam)

Intervija ar arhitektu Gaiti Dīdrihsonu, uzņēmuma „Dīdrihsons arhitekti” dibinātāju un īpašnieku, Nacionālās arhitektūras padomes priekšsēdētāju Kultūras ministrijā.

Gaiti, kādēļ tieši šādu profesiju izvēlējies?

Ar mani ir vienkārši – abi vecāki un brālis (rite gabus vecāki par Gaiti – m.) ir arhitekti. Vecāki mūs speciāli nevirzīja turpināt vīru profesijas ceļu, paši to izvēlējāmies. Manā gadījumā tas notika daļēji apzināti, daļēji neapzināti.

Mani varēja būt aptuveni četri vai pieci gadi, biju arā un skatījos uz daudzdzīvokļu māju, kurā ļoti daudz dzīvojam. Joprojām atceros domas un sajūtas, kas mani tik ļoti pārņēma. O, šo taču kāds ir izdomājis, skat, kā tas viss turas kopā... varbūt arī es tā varētu? Bērniņā daudz zīmējām, tēvs mums bija sarīkojis lielu rakstāmgaldu ar daudz dažādiem rakstāmpiederumiem, papīru. Skolas laikā, ja bija jāveido sienas avīze vai kāds cits māksliniecisks projekts, mani arī izvēlējās kā vienu no kandidātiem, kuram šo darbiņu uzturēt. Kādu brīdi gan domāju, ka varbūt vērtu drīzi sāvēt ar mīzku vai sportu, bet tad sapratu, ka tie tomēr paliks kā hobijs. Bēris jau bija sācis arhitektūras studijas, es gleznoju, mākslas skolā mācījos, un domāju, ka šis ir mans ceļš. Pēc tam, kad biju pabeidzis proporcijas, mēs ar Gaiti un citiem draugiem izveidojām savu pirmo patērētāju grupu. Tāpat, šis durvis, kas ir mūsu darbs.

1998. gadā projektēju d... beidzu studijas un sāku strādāt... kombināciju nedaudz vēlāk – Ko tad ist...

Dermatoloģijas pamati

DŽ. K. ROULINGA HARIJS POTERS un Filozofu akmens

2. pielikums “Zinātniskā stila apakšstili”

Zinātniskā stila paveidi

Mācību zinātniskais valodas stils

Populārzinātniskais valodas stils

Akadēmiskais valodas stils

3. pielikums “J. Balduncika raksta fragments”

Zinātniskās valodas stils ir dažādu zinātņu nozaru tekstu stils. Bieži vien konkrētais teksts ir saprotams vien attiecīgās nozares speciālistiem. Zinātnisko stilu lieto gan rakstu valodā — mācību literatūrā, zinātniskos žurnālos un rakstu krājumos, enciklopēdijās, monogrāfijās, gan arī runā — mācību stundās, zinātniskajos referātos un diskusijās.

Zinātniskās valodas tekstiem raksturīgi dažādi **žanri**: referāts, anotācija, konspekts, monogrāfija, ziņojums, tēzes, bakalaura, maģistra, doktora darbs, enciklopēdija, mācību grāmata, lekcija u. c.

Zinātniskā stila teksts:

1. Pozicionālās pārmaiņas nav latviešu literārās valodas vokālismam raksturīga parādība. Latviešu literārās valodas vokālismam piemīt liela stabilitāte – monofonģu un diftonģu artikulācijas noturīgums. Kvalitatīvās redukcijas latviešu literārajā valodā nav.
2. Mutācijas ir evolūcijas sastāvdaļa, arī valodu nosacīti var aplūkot kā organismu, kas noteiktos apstākļos ir pakļauts īpašu iekšējo un ārējo faktoru (“mutagēnu”) ietekmei, kurai raksturīga “iedzimtības faktoru” deformācija. Valodnieki vēl nav pietiekami detalizēti izpētījuši šo problēmu, iespējams, tādēļ, ka līdz pat šodienai nav objektīvi izvērtēta tulkošanas un tulkojumu loma latviešu valodas attīstībā. Lasot dažādus tekstus, var konstatēt izmaiņas (novirzes) un jauninājumus gan leksikā, gan morfoloģijā un sintaksē. Lai noskaidrotu jauno vienību rašanās iemeslus, ir nepieciešama specifiska sagatavotība, piemēram, jāzina valodas attīstības īpatnības dažādos periodos, valodu kontaktu mehānisms.

(J.Balduncīks “Terminoloģijas mutanti mūsdienu latviešu valodā”)

4. pielikums “A. Vulānes raksta fragments”

Anna VULĀNE

Beku rindas sēņu nosaukumi latviešu valodā: derivatīvi semantiskais raksturojums

Sēņu nosaukumi

Mikoloģijā ir izveidojusies sazarotāka nominācijas resp. terminu sistēma – klases nosaukums, kas bieži vien ir latviskots latīniskais nosaukums, piem., saliktenis teliomicēšu klase (Teliomycetes) vai saliktenis, kurā 1. komponents ir daļa no latīniskā nosaukuma, bet otrais – latviešu valodā lietotais somugrisms sēnes, piem., himēnijsēņu klase (Hymenomycetes). Rindu un dzimtu nosaukumos dominē latviskas cilmes vārdi – sufiksālie atvasinājumi, gailēņu rinda (Cantharellales), salikteni – zemestauku rinda (Phallales), saliktenatvasinājumi – cūkaušu rinda (Gomphales).

Sēņu nosaukumi var būt gan informatīvi, gan ļoti tēlaini un pat humoristiski, piemēram, mušmire, dzeltenkāta saulsardzene, vecāsmātes auss u. tml. Savukārt mums zināmie zemestauki latīniski tiek dēvēti par Phallus impudicus, proti, bezkaunīgais falls. Sviestbeku angļi sauc par slippery Jack, t. i., par glumo Džeku, bet daivaino čemureni (Grifola frondosa) – par hen of the woods, t. i., par mežu vistu (Vimba 2015: 18). Baltās mušmires nosaukums latviešu valodā ir krietni neitrālāks nekā angļu, kur to sauc par nāves eņģeli (Vimba 2015: 16). Nosaukumi stāsta gan par sēnēm – to krāsu, garšu, izskatu, izmantojumu, atrašanās vietu, augšanas laiku u. tml., gan par nosaukumu radītājiem – viņu spēju saskatīt sēnes raksturīgās iezīmes, atklājot arī etnolingvistiski nozīmīgu informāciju par to, kā tikusi uztverta un vārdā atspoguļota pasaule, kādi vārddarināšanas paņēmieni un līdzekļi tam kalpojuši.

5. pielikums “Gēnu saistība”

GĒNU SAISTĪBA

G. Mendeleja atklātie ģenētikas pamatlikumi skaidro, ka pazīmes no paaudzes uz paaudzi tiek nodotas ar gēniem un ka pazīmju pāru kombinēšanās ir neatkarīga. Tomēr pazīmju kombinēšanās ne vienmēr notiek neatkarīgi viena no otras. Ja gēni, kas nosaka pazīmes, atrodas vienā hromosomā, tad pazīmju kombinēšanās nav neatkarīga, bet tās no paaudzes uz paaudzi tiek nodotas kopā. Šo parādību sauc par **gēnu saistību**, un gēnus, kas atrodas vienā hromosomā, sauc par **saistītiem gēniem**. Visi gēni, kas atrodas vienā hromosomā, veido **saistības grupu**.

Pirmais šādu domu izteica Valters Setons jau 1903. gadā pēc tam, kad tika konstatēta gēnu un hromosomu līdzīga izturēšanās gametu veidošanās un apaugļošanās procesā. Eksperimentāli to izdevās pierādīt Viljamam Betsonam un Redžinaldam Pennetam. Viņi pētīja ziedu krāsas un putekšņu formas iedzimšanu puķzirnīšiem un konstatēja, ka šīs pazīmes no paaudzes uz paaudzi cenšas palikt tādās kombinācijās, kādās tās bija vecākorganismiem.

V. Betsona un R. Penneta eksperiments

V. Betsons un R. Pennets veica krustojumu, kurā viens no vecākorganismiem bija ar violetziliem ziediem un ovāliem putekšņiem, bet otrs ar sarkaniem ziediem un apaļiem putekšņiem. Visi F_1 augi bija ar violetziliem ziediem un ovāliem putekšņiem.

V. Betsona un R. Penneta veiktais krustojums, kurā noskaidrojās dominantās un recesīvās pazīmes.

Tas nozīmē, ka ziedu violetzilā krāsa un ovālie putekšņi ir dominantās pazīmes, bet ziedu sarkanā krāsa un apaļie putekšņi — recesīvās pazīmes. Šī krustojuma rezultāti bija tādi, kādus paredz Mendeleja iedzimtības modelis.

6. pielikums "Jauna lidmašīna padarīs lidošanu zaļāku"

// ATEKLĀJUMI

Jauna lidmašīna padarīs lidošanu zaļāku

Ar jaunu lidmašīnas dizainu NASA un "Boeing" liek prātus kopā, lai izgudrotu zaļāku nākotni aviācijai, kas stipri ietekmē klimatu. Īpaši spārni ļaus eksperimentālajai lidmašīnai ietaupīt benzīnu un samazināt CO₂ emisijas.

TEHNOLOĢIJA Pasažieru lidmašīna pēdējos gados ir kļuvusi par stipri kritizētu transportlīdzekli, jo lidojumi izdala lielu daudzumu CO₂.

Komerčiālie aviopārvadājumi atbild par 2,5 procentiem pasaules kopējās CO₂ emisijas. Pirms koronavīrusa pandēmija apstādināja lielu daļu aviācijas nozares, gaisa kuģi izdala aptuveni miljardu tonnu CO₂ gadā.

Tagad inženieri no Amerikas Aeronautikas un kosmosa aģentūras (NASA) iepazīstina ar jauna tipa lidmašīnas spārniem, kas lidojumā varētu samazināt CO₂ emisijas pat par 30 procentiem.

Savā preses relizē NASA ziņo, ka tā sadarbibā ar lidmašīnu ražošanas kompāniju "Boeing" ir izstrādājusi lidmašīnu "X-66A", kurai Amerikas Gaisa spēki šagada jūnija vidū piešķirā īpašo eksperimentālās lidmašīnas statusu.

Eksperimentālās lidmašīnas, kuru nosaukumi sākas ar X, izmēģinās jaunas tehnoloģijas un dizainu, kas nākotnē potenciāli varētu tikt ieviesti masu ražošanā.

Saskaņā ar plānu, jaunā "X-66A" lidmašīna pirmo reizi pacelsies gaisā 2028. gadā. Eksperimentālā lidmašīna būs pārpilna ar jaunām tehnoloģijām: jauniem materiāliem lidmašīnas konstrukcijā, daudz efektīvāku elektroniku un uzlabotiem reaktīvajiem dzinējiem.

Taču visievērojamākā lezīme ir garī un slaidi spārni. Šim dizainam ar nosaukumu *Transonic Truss-Braced Wing* būs jāpazemina spārnu gaisa pretestība un jāuzlabo planēšana, līdz ar to ietaupot degvielu.

NASA un "Boeing" uzskata, ka jaunās tehnoloģijas spēs samazināt lidojuma ietekmi uz klimatu par veselu trešdaļu. Un šis ietaupījums ir salīdzināms ar vismodernākajām šābrīža lidmašīnām. Salīdzinājumā ar parastu 2005. gada lidmašīnu, kas joprojām veido lielu daļu no daudzu aviokompāniju flotes, "X-66A" likvidēs gandrīz trešo daļu CO₂ emisiju.

Pirmais solis NASA un "Boeing" ceļā uz zaļāku gaisa telpu ir eksperimentālā modeļa būve. Kosmosa aģentūra un lidmašīnu ražošanas kompānija šajā projektā ir kopā ieguldījušas vairāk nekā miljardu dolāru. "Boeing" samaksās 725 miljonus dolāru, bet NASA atbildēs par pārējo budžetu.

Eksperimentālo modeļi konstruēs, balstoties uz "MD-90" lidmašīnu, kas ir neliela reaktīvā lidmašīna ar vienu eju starp pasažieru sēdekļiem. Jauno, slaido spārnu izmēri ir pielāgoti šāda lieluma lidmašīnai, kas ir arī klasiskais modelis aviokompāniju angāros.

Šāda lieluma pasažieru lidmašīnas atbild par aptuveni pusi no komerciālo aviopārvadājumu CO₂ emisijas.

Mati izkrīt pēc pieciem gadiem

Matiem uz galvas ir derīga termiņš. Aptuveni piecus gadus tie aktīvi aug, tad augšana apstājas un mati izkrīt.

Cilmes šūnas uzbūvē pamatu

1 Matu augšana sākas, kad cilmes šūnas (dzeltens) pārvietojas uz mata folikulu. Tur tās uzņem un barības vielas, lai varētu dalīties un kļūt par matiem.

Barības vielu piegāde noslēdzas

2 Pēc trim līdz pieciem gadiem mata folikuls sarūk un mats vairs nesaņem augšanai vajadzīgo skābekli un barību. Mats paliek tāda pašā garumā divas trīs nedēļas.

Mata folikuls izmet matu

3 Visbeidzot mats atraisās un izkrīt. Pēc trim četriem mēnešiem mata folikula cilmes šūnas atkal pamostas, nonāk saskarē ar asinīm, ļaujot augt jauniem matiem.

7. pielikums "Valodas funkcionālo stilu pazīmes"

Precīzi, loģiski, ar faktiem vai piemēriem pamatoti apgalvojumi.

Frazeoloģismi.

Tiek izmantoti mākslinieciskās izteiksmes līdzekļi.

Neitrāla leksika bez emocionālas vai mākslinieciskas nokrāsas.

Terminu, svešvārdu lietojums.

Daudz īpašvārdu.

Slenga lietošana.

Ir dažādi iespraudumi (pirmkārt, piemēram, tas ir) un paskaidrojumi, ko parasti raksta iekavās.

Īpaša grafiska forma.

Teikumu konstrukcijas ir vienkāršas.

Dialoga forma.

Monologa forma.

Darbības vārdi 3. personas formā.

Uzruna.

Daudzveidīgi, plaši salikti teikumi.

Precizitāte.

Biežs partikulu un izsaukmes vārdu lietojums.

Stāstījuma teikumi.

Retoriskie jautājumi.

Atkārtojumi.

Dažādas uzbūves teikumi.

8. pielikums “Skolēnu darbs ar tekstu, tabulas aizpildīšana ar pazīmēm un piemēriem”

Anna VULĀNE *Acadēmiskais valodas stils*

Beku rindas sēņu nosaukumi latviešu valodā: derivatīvi semantiskais raksturojums

Sēņu nosaukumi

*sēšu vārdi,
termini,
iespraudumi,
plasi teikumi*

Mikoloģijā ir izveidojusies sazarotāka nominācijas resp. terminu sistēma – klases nosaukums, kas bieži vien ir latviskots latīniskais nosaukums, piem., saliktenis teliomicēšu klase (Teliomycetes) vai saliktenis, kurā 1. komponents ir daļa no latīniskā nosaukuma, bet otrs – latviešu valodā lietotais somugrisms sēnes, piem., himēnijsēņu klase (Hymenomycetes). Rindu un dzimtu nosaukumos dominē latviskas cilmes vārdi – sufiksālie atvasinājumi, gaileņu rinda (Cantharellales), salikteni – zemestauku rinda (Phallales), salikteenatvasinājumi – cūkaušu rinda (Gomphales).

Sēņu nosaukumi var būt gan informatīvi, gan ļoti tēlaini un pat humoristiski, piemēram, mušmire, dzeltenkāta saulsardzene, vecāsmātes auss u. tml. Savukārt mums zināmie zemestauki latīniski tiek dēvēti par Phallus impudicus, proti, bezkaunīgais falls. Sviestbeku angļi sauc par slippery Jack, t. i., par glumo Džeku, bet daivaino čēmureni (Grifola frondosa) – par hen of the woods, t. i., par mežu vistu (Vimba 2015: 18). Baltās mušmires nosaukums latviešu valodā ir krietni neitrālāks nekā angļu, kur to sauc par nāves eņģeli (Vimba 2015: 16). Nosaukumi stāsta gan par sēnēm – to krāsu, garšu, izskatu, izmantojumu, atrašanās vietu, augšanas laiku u. tml., gan par nosaukumu radītājiem – viņu spēju saskatīt sēnes raksturīgās iezīmes, atklājot arī etnolingvistiski nozīmīgu informāciju par to, kā tikusi uztverta un vārdā atspoguļota pasaule, kādi vārddarināšanas paņēmieni un līdzekļi tam kalpojuši.

Jauna lidmašīna padarīs lidošanu zaļāku

Ar jaunu lidmašīnas dizainu NASA un "Boeing" liek prātus kopā, lai izgudrotu zaļāku nākotni aviācijai, kas stipri ietekmē klimatu. Ipaši spārni ļaus eksperimentālajai lidmašīnai ietaupīt benzīnu un samazināt CO₂ emisijas.

TEHNOLOGIJA Pasaziēru lidmašīna pēdējos gados ir kļuvusi par stipri kritizētu transportlīdzekli, jo lidojumi izdala lielu daudzumu CO₂ emisijas.

Komerču aviopārvadājumi atbild par 2,5 procentiem pasaules kopējās CO₂ emisijas. Pirms koronavīrusa pandēmijas arda lielu daļu aviācijas nozares, gaisa kuģi izdala aptuveni miljardu tonnu CO₂ gada.

Tagad inženieri no Amerikas Aeronautikas un kosmosa aģentūras (NASA) iepazīstina ar jauna tipa lidmašīnas spārnēm, kas lidojumā varētu samazināt CO₂ emisijas pat par 30 procentiem.

Savā preses rēlīzē NASA ziņo, ka tā sadarbotā ar lidmašīnu ražošanas kompāniju "Boeing" ir izstrādājusi lidmašīnu "X-66A", kurai Amerikas Gaisa spēki sāgādā jūnijā vārdi piešķir pašo eksperimentālās lidmašīnas statusu.

Eksperimentālās lidmašīnas, kuru nosaukumi sākas ar X, izmēģinās jaunas tehnoloģijas un dizainu, kas nākotnē potenciāli varētu tikt ieviesti masu ražošanā.

Saskaņā ar plānu, jauna "X-66A" lidmašīna pirmo reizi pacelsies gaisā 2028. gadā. Eksperimentālā lidmašīna būs pārpilna ar jaunām tehnoloģijām, jauniem materiāliem lidmašīnas konstrukcijā, daudz efektīvāku elektroniku un uzlabotiem reaģīvajiem dzinējiem.

Taču visievērojamākā lezīme ir garl un slaidi spārni. Šim dizainam ar nosaukumu **Transonic-Braced Wing** būs jāpazemina spārnu gaisa pretestība un jāuzlabo planešana, līdz ar to ietaupot degvielu.

NASA un "Boeing" uzskata, ka jaunās tehnoloģijas spēš samazināt lidojuma ietekmi uz klimatu par veselu trešdaļu. Un šis ietaupījums ir salīdzināms ar vismodernākajām šābrīža lidmašīnām. Salīdzinājumā ar parastu 2005. gada lidmašīnu, kas joprojām veido lielu daļu no daudzu aviokompāniju flotes, "X-66A" likvidēs gandrīz trešo daļu CO₂ emisiju.

Pirmais solis NASA un "Boeing" ceļā uz zaļāku gaisa telpu ir eksperimentālā modeļa būve. Kosmosa aģentūra un lidmašīnu ražošanas kompānija šajā projektā ir kopā ieguldījušas vairāk nekā miljardu dolāru. "Boeing" samaksās 725 miljonus dolāru, bet NASA atbildēs par pārējo budžetu.

Eksperimentālo modeļi konstruēs, balstoties uz "MD-90" lidmašīnu, kas ir neliela reaktīvā lidmašīna ar vienu eju starp pasaziēru sēdekļiem. Jauno, slaido spārnu izmēri ir pielāgoti šāda lieluma lidmašīnai, kas ir arī klasiskais modelis aviokompāniju angāros.

Šāda lieluma pasaziēru lidmašīnas atbild par aptuveni pusi no komerciālo aviopārvadājumu CO₂ emisijas.

Mati izkrīt pēc pieciem gadiem

Matiem uz galvas ir derīguma termiņš. Aptuveni piecus gadus tie aktīvi aug, tad augšana apstājas un mati izkrīt.

Cilmes šūnas uzbūvē pamatu

1 Matu augšana sākas, kad cilmes šūnas (dzeltenš) pārvietojas uz mata foliikulu. Tur tās uzņem un barības vielas, lai varētu dabies un kļū par matiem.

Barības vielu piegāde noslēdzas

2 Pēc trim līdz pieciem gadiem mata foliikuls sarīk un mats vairs nesāpmet augšanai vajadzīgo skābekli un barību. Mats paliek tād pašā garumā divas trīs nedēļas.

Mata foliikuls izmet matu

3 Visbeidzot mats atraisās un izkrīt. Pēc trim četriem mēnešiem mata foliikula cilmes šūnas atkal pamostas, nonāk saskarē ar asinīm, ļaujot augt jauniem matiem.

Populāra mākslas valodas stils

Zinātniskā stila pazīmes

	Pazīme	Piemērs
+	1. Precīzi, loģiski, ar faktiem vai pierādījumiem pamatoti apgalvojumi	Teksts tiek pabeigti argumentēti apgalvojumi ar pierādījumiem
+	2. Vērtība kļūst par emocionālu vai maksimālu, kas notiek	Teksts nav izstrādāts, var būt otrs pakāpienu teksta līmenis
+	3. Terminu, nesīvētāšu lietojums	"fonētika", "gramatika"
+	4. Teksta struktūras / organizācijas	Teksta struktūra ir gandrīz kopīga
+	5. Monologa forma	Teksts nav dialoga, nav izstrādāts, nav runas stils
+	6. Darbības vārdi 3. personas formā	Viņš ir raksturots kā katrs cits, to izpilda
+	7. Precizitāte	"Jūs ir vienīgais un vienīgais raksturotājs"
+	8. Stāstījuma / formā	Teksts ir raksturots, kas raksturo, kas ir raksturotājs, raksturotājs, raksturotājs
+	9. Stāstījuma	Teksts ir raksturots un raksturotājs, raksturotājs, raksturotājs

Daļēji, daļēji, plaši raksturotājs raksturotājs

// ATKLĀJUMI

Zinātniskā stila pazīmes

	Pazīme	Piemērs
+	1. Precīzi, loģiski, ar faktiem vai pierādījumiem pamatoti apgalvojumi	Asociatīvās pārmaiņas nav raksturotas literāri, valodas vokālistam raksturīgā pazodība
+	2. Vērtība kļūst par emocionālu vai maksimālu, kas notiek	Var būt subjektīva autozā / veidola
+	3. Terminu, nesīvētāšu lietojums	"vokālisms"; "fonoloģija"
+	4. Izstrādāts izpildījums un pierādījumi	Izstrādāts izpildījums un pierādījumi (pēc kādu valodu, valodu grupu vai saimī)
+	5. Raksturotāji, plaši raksturotāji	Teksts nav Tsi un vienkārši
+	6. Precizitāte	Nav izteicienu, raksturotājs var sa- prast divējādi
+	7. Raksturotāji / teikumi	Teksts var būt paplašināts, datādos veidos
+	8. Darbības vārdi 3. personas formā	"izšķir"; "veido"
+	9. Raksturotāji, jautājumi	Raksturotāji, mācību grāmatās, enciklopēdijās, lekcijās

7. Monologa forma

9. Stāstījuma teikumi

Zinātniskā stila pazīmes

	Pazīme	Piemērs
1.	Monoloģa formā	
2.	Neitrāla leņģis	
3.	Precizitāte	viss nav izteicenus kurus var saprast divējādi
4.	pamatoti apgalvojumi	ar faktiem, vai piemēriem, izmantota loģis
5.	Plaši salikti teikumi	Teikumi nav īsi un vienkārši
6.	Stāstījuma teikumi	Vienmēr izmantots vair bagāts vārdu krājums, daudz zinātn. apzīmējumu
7.	Neitrāla leņģis	Ti vai fakti, Nav "ēs domāju", "man šķiet"
8.	Zinātniskie termini	valodas tulkojums, ievēribas
9.	Dažādi ispraudumi iespraudumi	Nav Lietots, un iet runa par kaut kādiem faktiem, kuri jāpamato

9. pielikums "Skolēnu darbi par zinātniskā stila apakšstiliem un pazīmēm"

Zinātniskais stils → Populārs. v.s.
 Mācību. v.s. → Akadēmiskais v.s.

Piemēres:
 • Svešvārdi, termini
 • 3. personas forma
 • Monologa forma
 • Precizitāte
 • Bez emocionālas nokrāsas
 • Plaši teikumi
 • Stāstījuma teikumi
 • Iespriekumi, paskaidrojumi iekavās.

Mācību zinātniskais val. stils
 Populārzinātniskais val. stils
 Akadēmiskais val. stils.

• Precizitāte
 • Darb. vārd. 3. pers. form.
 • Termini
 • Pamatoji apgalvojumi un faktu
 • Salikti teikumi
 • Monologa forma
 • Neitrāla leksika

Pārīnes Valodas stils

1. Monologa forma
 2. 3. personas forma
 3. Precizitāte
 4. Apgalvojumi un iespriekumi
 5. Fakti
 6. Plaši teikumi
 7. Neitrāla forma
 8. Svešvārdi, termini

1. Akadēmiskais valodas stils
 2. Mācību zinātniskais valodas stils
 3. Populārzinātniskais valodas stils

Pārveidi:
 → akadēmiskais valodas stils
 → populārzinātniskais valodas stils
 → mācību zinātniskais valodas stils

Ipašības:
 • iespriekumi un paskaidrojumi
 • plaši teikumi
 • salikti teikumi
 • neitrāla leksika
 • termini un svešvārdi
 • monologa veids
 • stāstījuma teikumi

10. pielikums “Vērtēšanas kritēriji darbam par zinātniskā stila apakšstiliem un pazīmēm”

Kritērijs	Punktu skaits	Piezīmes
Raksta 3 zinātniskā stila apakšstilu nosaukumus	3 (1 punkts par katru apakšstilu)	Ja stila nosaukumā ir pieļauta pareizrakstības kļūda, skolēns saņem 0.5 p.
Raksta 9 zinātniskā stila pazīmes	9 (1 punkts par katru pazīmi)	Ja pazīme ir uzrakstīta ar pareizrakstības kļūdu, skolēns saņem 0.5 p. par katru pazīmi.

Punktu skaits kopā: 10 punkti = 100%
9 punkti = 90%
8 punkti = 80%
7 punkti = 70%
6 punkti = 60%
5 punkti = 50%
4 punkti = 40%
3 punkti = 30%
2 punkti = 20%
1 punkts = 10%

11. pielikums "Skolēna konspekta fragments ar zinātnes valodas frāzēm"

	Saistīta ne tikai ar ..., bet arī ar
	Pamato...
	Varbūt faktori, jo
	Pieņem tas, ka
	Aplūkot
	Vērtēt
	Veikt analīzi
	Noteikts
	Tiek izvirzīts
	Tika izmantotas
	Pētījuma priekšmets ir ...
	Apstiprina
	Pētījuma novitāte ir ...
	Aprūpojot informācijas avotus par ...
	Datu apstrāde tika veikta ...
	Tika izmantoti arī ... avoti, kas izdoti
	Veidots tā, lai izpētītu
	Zinātniskā stila nozīme pētniecībā un rakstīšanā
	Zinātniskais stils ir būtisk ^s

12. pielikums “Prezentācija par atsauču noformēšanu”

Atsauču noformēšana

Citata piemērs:

Rakstot par projektu darbu pusaudžiem, Lina Galačere (Gallacher 2010, 13) uzskata, ka “kopīgi projekti ir skolēnu veidoti žurnāli, sienas izstādes par savu valsti un nākotnes pilsētu dizains”.

Pārfrāzējuma piemērs:

Skolēnu veidoti žurnāli, skolēnu veidotas izstādes par viņu valsti un nākotnes pilsētu dizainu ir daži pusaudžu grupu darba piemēri (Gallacher 2010).

Izmantotās literatūras pieraksta piemērs, grāmata:

Paloutzian, R. F. (1996). *Invitation to the Psychology of Religion* (2nd ed.). Boston, MA: Allyn and Bacon.

(Odiņa 2023)

13. pielikums "Skolēna darbs atsauču noformēšanā"

- 1) Rakstot par siltuma mašīnām, Edvīns Šilters (Šilters 2006, 61) uzskata, ka "siltuma mašīna, patērojot siltuma daudzumu, cikliskā procesā pastāda mehānisku darbu".
- 2) Siltuma dzinēju darbināšanai izmanto akmens ogles, naftu un bēnzīnu (Šilters 2006).
- 3) Šilters, E. (2006). *Fizika 11. klasei*. Rīga: Lielvārds.

14. pielikums "Skolēnu ziņojumi zinātniskajā stilā"

Cik daudz laika bērni
tērē mājasdarbiem?

Pētījuma aktualitāte saistīta ne tikai ar atpūtas nozīmi skolēniem, bet arī ar mājasdarbu nozīmi bērnu zināšanām. Darba mērķis ir noskaidrot, cik daudz bērni laika bērniem atliek pēc mājasdarbu izpildes. Datu vākšanai tika izmantota statistikas metode – aptauja, kuras mērķauditorija ir skolēni no 7 līdz 18 gadu vecumam. Pastāv hipotēze, ka vidusskolēni tērē mājasdarbu izpildīšanai vairāk laika nekā sākumskolēni.

Līdz šim nav pētījumu par šo tēmu. Es aptaujāju 600 cilvēkus – pa 50 no katras vecuma grupas. Kopumā es ~~es~~ atklāju, ka 16% skolēnu vispār nepilda mājasdarbus, 53% tērē ~~es~~ apmēram 1 stundu dienā, ~~es~~ 20% respondentu – no 1 līdz

Tehnoloģiju izmantošanas ietekme uz mācību
procesu pamatskolās.

Pētījuma aktualitāte ir saistīta ar tehnoloģiju lidojumu izglītībā, kas strauji pieaug. Darba mērķis ir analizēt dažādus datus un izrast, kā tehnoloģijas ietekme uz mācību procesu. Šis pētījums analizē skolotāju un vecāku viedokļus par tehnoloģiju izmantošanu pamatskolās.

Pētījumā tika intervēti 100 skolotāji un 150 vecāki, lai noskaidrotu viņu attieksmi un pieredzi attiecībā uz tehnoloģiju integrēšanu mācību procesā. Tika analizēti gan pozitīvie aspekti, piemēram, interaktīva mācīšanās, gan iespējamās bažas, piemēram, pārmērīga ekrānu laika negatīvā ietekme uz bērnu uzvedību un veselību.

Šajā pētījumā tika izmantota kombinēta metode, ietverot gan interviijas, gan anketēšanu. Skolotāji tika aptaujāti par savu pieredzi tehnoloģiju integrēšanā mācību procesā, tostarp par veidiem, kā tie izmanto tehnoloģijas, un par to kādas izmaiņas tās rada mācību procesā un skolēnu spējuma

15. pielikums “Ziņojuma vērtēšanas kritēriji”

P.	Saturs (5)	Apjoms (2)	Rindkopas (2)	Secīgums (3)	Ortogrāfijas un interpunkcijas kļūdas (4)	Stils (4)
5	Argumentācijā tiek izmantoti vismaz 2 zinātniski (izdomāti vai reāli) fakti. Temats ir izprasts, saturs atbilst tematam.	-	-	-	-	-
4	Saturs atbilst tematam, bet tiek minēts tikai 1 fakts.	-	-	-	1 kļūda.	Nav stila kļūdu.
3	Temats atklāts virspusēji, tiek minēts 1 fakts.	-	-	Domas atklātas mērķtiecīgi.	2 – 3 kļūdas.	1 stila kļūda.
2	Temats atklāts virspusēji, fakti netiek minēti.	Ir ievērots noteiktais apjoms.	Ir ievērotas atkāpes no kreisās puses. Jauna doma sākas jaunā rindkopā.	Pietrūkst mērķtiecības domu atklāsmē.	4 – 5 kļūdas	2 – 3 stila kļūdas.
1	Temats nav atklāts, fakti nav minēti.	Darba apjoms nav ievērots (200 – 240 vārdi)	Viens no nosacījumiem nav ievērots.	Nav ievada vai nobeiguma, vai kāda daļa ir īsa.	6 – 7 kļūdas.	4 – 6 stila kļūdas.
0	Saturs neatbilst tematam.	Darbs apjoms nav ievērots (līdz 200 vārdiem)	Abi nosacījumi nav ievēroti.	Darbam nav loģiskas uzbūves.	8 un vairāk kļūdas.	6 un vairāk stila kļūdas.

16. pielikums “Ziņojuma vērtēšanas tabula”

Balles	Punktu skaits
10	20
9	18 - 19
8	16 - 17
7	14 - 15
6	11 - 13
5	8 - 11
4	7
3	5 - 6
2	3 - 4
1	0 - 2

Bakalaura darbs „Zinātniskā stila apguves iespējas latviešu valodas stundās 11. klasē”
izstrādāts Latvijas Universitātes Izglītības zinātņu un psiholoģijas fakultātē.

Ar savu parakstu apliecinu, ka pētījums veikts patstāvīgi un izmantoti tikai tajā norādītie
informācijas avoti.

Autors: Darja Aleksejeva

(vārds, uzvārds)

Rekomendēju darbu aizstāvēšanai

Darba zinātniskais vadītājs/a: Dr. paed. Ieva Margeviča – Grinberga

(zinātniskais grāds, vārds, uzvārds)

ŠIS DARBS PARAKSTĪTS AR DROŠU ELEKTRONISKO PARAKSTU UN SATUR
LAIKA ZĪMOGU.